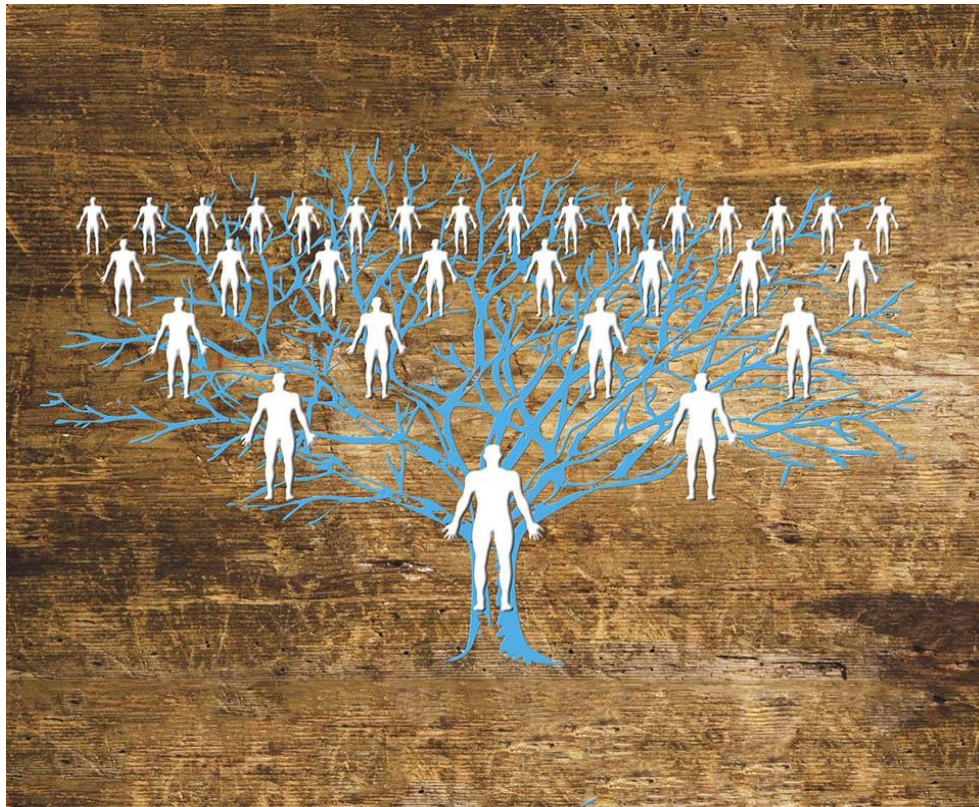

”Det er da crazy, at de bare kan grine over sådan noget”

*En psykologisk undersøgelse af transgenerationelle traumer og meningsskabelse
blandt andengenerationssomalilere i Danmark*

Rapportens samlede antal tegn: 159.206

Svarende til antal normalsider: 66,3

Ilhaam Esa Omar: 20204745

Vejleder: Carolin Demuth

10. Semester, Psykologi,

Speciale i Psykologi

Aalborg Universitet

Dato: 30-05-2025

Abstract

Research on second-generation Somalis' meaning-making processes in the context of transgenerational trauma transmission remains limited. This study qualitatively explores how second-generation Somalis born in Denmark experience and understand their parents past traumatic experiences, and how these traumas manifest in their everyday life. Drawing on a transgenerational trauma (TGT) perspective, it addresses the following question: How do second-generation Somalis experience growing up with parents who fled Somalia, and how are transgenerational traumas expressed in their narratives? Transgenerational trauma refers to the transmission of trauma across generations affecting family behaviour, roles and values through mechanisms such as familial inheritance, cultural tradition and oral storytelling. Using a hermeneutic-phenomenological framework, in depth semistructured interviews were conducted with three women aged 24-25, each born to at least one Somali refugee parent. The data were analysed according to Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) where each interview was examined individually, identifying superordinate and subordinate themes which were presented narratively. The findings revealed three central themes: (1) Trauma Communication styles, (2) Everyday Significance of Trauma and (3) Cultural Identification and Belonging. More specifically, it showed that parents alternated between silence and occasional openness when sharing their past traumatic experiences which influenced the participants curiosity and encouraged conversations among their peers. In line with existing literature, the narratives also revealed the impact of decreased family function, emotional unavailability, insecure attachment and postmigration stressors regarding their parents. This study offers insights into clinical implications for mitigating TGT. Future research is recommended to further explore this phenomenon and should include male participants to allow for comparison between the genders.

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING.....	1
AFGRÆNSNING AF PROBLEMFORMULERING.....	2
<i>Definition af Traumer og Transgenerationelle Traumer</i>	<i>2</i>
<i>Somaliere i Kontekst.....</i>	<i>3</i>
Somalisk kultur.....	4
Historiske traumer i Somalia.....	4
De somaliske flygtninges møde med Danmark.....	5
LITTERATURGENNEMGANG.....	6
<i>Forskningsområdets oprindelse: Holocaust-overlevende og efterkommere</i>	<i>6</i>
<i>Det tredobbelte traume-paradigme</i>	<i>7</i>
Præmigratoriske traumer blandt somaliske flygtninge.....	8
Postmigratoriske stressorer blandt somaliske flygtninge	9
<i>Mangel på kulturel sensitivitet</i>	<i>9</i>
<i>Børnespecifikke mekanismer for traumetransmission blandt flygtninge.....</i>	<i>10</i>
<i>Kritik af individualiserede forklaringer</i>	<i>11</i>
<i>Opsummering og rationale for speciale</i>	<i>12</i>
METODOLOGI OG METODE	13
INTERPRETATIV FÆNOMENOLOGISK ANALYSE.....	13
<i>Epistemologiske og Ontologiske Antagelser</i>	<i>14</i>
<i>Fænomenologi</i>	<i>15</i>
<i>Hermeneutik</i>	<i>16</i>
<i>Ideografi</i>	<i>17</i>
INTERVIEWDESIGN OG PROCEDURE	18
<i>Inklusionskriterier og Rekruttering af Deltagere</i>	<i>19</i>
<i>Semistruktureret Interviewdesign.....</i>	<i>20</i>
<i>Transskription og Empirianalyse</i>	<i>21</i>
KVALITETSKRITERIER	24
ETISKE OVERVEJELSER.....	25
POSITION SOM FORSKER OG REFLEKSIVITET.....	28
ANALYSE.....	29
CASE 1: AYAAN	30
<i>Barndommens Ængstelighed I Lyset af Forældrefravær</i>	<i>31</i>
<i>Fra Farfar til Far: Refleksioner over Transgenerationelle Opdragelsesmønstre</i>	<i>33</i>
<i>"Sweep Under the Rug": Nedtoning og Undgåelse i Traumefortællinger</i>	<i>35</i>

<i>Det Kollektive Traume som Fællesskabende og Udfordringer i Det Terapeutiske Rum</i>	37
<i>Rejse til Somalia som Vendepunkt for Kulturel Identifikation</i>	40
CASE 2: RAMLA	41
<i>Betydning af familiefortællinger: Vekslen mellem en tilbageholdenhed og åbenhed ...</i>	41
<i>"Nervosa": Mellem Hverdagsreaktioner og Traumer</i>	44
<i>Ansvar og Rolleombytning</i>	45
<i>Det Somaliske Fællesskab som ramme for gensidig forståelse</i>	47
CASE 3: SAGAL	48
<i>Mellem Skole og Hjem: Kulturel Afstand og Forældrenes Møde med Det Danske</i>	
<i>Institutionsliv</i>	49
<i>Levende Erindringer om Forældres Flugt og Afmagt</i>	51
<i>Følelsesmæssig arv: Fortolkninger af Tilhør og Forældreskab</i>	53
<i>At Mangle en Base: Kulturel Ambivalens og Tilhørsforhold</i>	55
DISKUSSION	57
INDHOLDSDISKUSSION: FUND OG TIDLIGERE FORSKNING	57
<i>Spørgsmålet om Tilhørsforhold og Hjem</i>	58
<i>Kulturmøder og Akkulturation</i>	60
<i>Mekanismer for Transgenerationelle Traumer</i>	61
<i>Kommunikationsstile</i>	62
METODISKE STYRKER OG BEGRÆNSNINGER	64
PERSPEKTIVERING	66
KONKLUSION	67
REFERENCELISTE	70

Indledning

The British, The Ethiopians, and the Italians are squabbling,
The country is snatched and divided by whosoever is stronger,
The country is sold piece by piece without our knowledge,
And for me all this is Teeth of the Last Days!
(Faarah Nuur, 1880-1930 citeret i Andrzejewsky & Lewis, 1964, p.57)

Sådan lyder det somaliske digt af Faarah Nuur (1880-1930), der med en dyb fortvivelse sætter ord på kolonialismens brutale virkelighed. Nuur (1880-1930) trækker tråde til den koloniale opsplitning, der blev formaliseret gennem en række traktater mellem den etiopiske kejser og de europæiske kolonimagter i slutningen af 1800-tallet. Linjerne der bærer præg af afmagt og håbløshed afspejler blot en begyndelse på vidtrækkende konsekvenser af systematisk opsplitning af Somalia. Dette har siden givet anledning til over hundrede års politisk destabilisering, tvangsforflyttelse og ikke mindst historiske traumer samt kollektiv nød (Bokore, 2017, World Health Organization, 2010). Siden borgerkrigen i 1991 har Somalias humanitære krise tvunget flere millioner somaliere i ekstern og intern fordrivelse, hvilket har skabt en massiv somalisk diaspora, der har genetableret sig i blandt andet Nordamerika og Europa (UNCHR, 2000). I dette speciale rettes blikket mod efterkommere af tvangsfordrevne somaliere, som på baggrund af borgerkrigen, har måtte genetablere sig i Danmark. Med afsæt i et transgenerationelt traumeperspektiv rejses spørgsmålet, hvad der sker, når traumer ikke bearbejdes, men i stedet lever videre hos den første generation af somaliere, der er født og opvokset i Danmark. I denne forbindelse interesserer dette speciale sig for at belyse de psykologiske, kulturelle, og sociale dimensioner af livet mellem de somaliske forældres fortid og deres børns nutid. Dette udforskes ved hjælp af en hermeneutisk-fænomenologisk forskningstilgang og semistrukturerede interviews med fokus på andengenerationssomalieres meningsdannelser. Herved søges følgende problemformulering besvaret:

Hvordan oplever andengenerationssomalier i Danmark at vokse op med forældre, der er flygtet fra Somalia, og hvordan kommer transgenerationelle traumer til udtryk i deres fortællinger?

Afgrænsning af Problemformulering

Formålet med de følgende afsnit er at afgrænse specialets problemfelt med henblik på at tydeliggøre, hvordan transgenerationelle traumer skal forstås, og hvorfor andengenerationssomalier er udgangspunktet for undersøgelsen. Dette indebærer en definition af transgenerationelle traumer som koncept, en kontekstualisering af somalisk kultur og historie samt de første somaliske flygtninges møde med Danmark.

Definition af Traumer og Transgenerationelle Traumer

For at præcisere fænomenet transgenerationelle traumer (TGT og muliggøre en videre indkredsning af problemformuleringen er det nødvendigt at definere, hvordan psykologiske traumer kan forstås. Ifølge ICD-11 opstår traumer som følge af kort- eller langvarig eksponering for ekstremt truende begivenheder såsom ulykker, overgreb og katastrofer. Eksponeringen for sådanne stressorer kan føre til udviklingen af psykiske lidelser som PTSD, der er kendetegnet ved symptomerne: genoplevelse af traumet, undgåelse af påmindelser om traumet og øget vagtsomhed (WHO, 2022, 6B40). Danieli (1998) betragter traumer som identitetsforstyrrende brud, der resulterer i en tilstand af fastlåshed. Flere forskere påpeger, at traumer påvirker både biologiske, psykiske, sociale og kulturelle systemer. Særligt gentagen traumatisering kan medføre ændringer i hjernens struktur, herunder forstyrre alarmsystemet, øge stressresponsen og svække evnen til informationsbearbejdning. Disse ændringer kan føre til ubehagelige følelser, voldsomme kropslige reaktioner og impulsive eller aggressive handlinger (Danieli, 1998; van der Kolk, 2014).

Indeværende speciale anlægger et *transgenerationelt* perspektiv på traumer med henblik på, hvordan andengenerationssomalier oplever og tillægger betydning til deres forældres traumer. Formålet er således ikke at bekræfte eksistensen af TGT, men snarere at forstå deltagernes oplevelser som en indirekte adgang til fænomenet med afsæt i en fænomenologisk-hermeneutisk forskningstilgang. Det

transgenerationelle perspektiv fokuserer på traumets påvirkning, dets overførsel og gentagne mønstre inden for en familie. Helt konkret refererer TGT til processen, når traumer overføres på tværs af generationer, hvilket antages at influere familieadfærd, roller og værdier gennem blandt andet mekanismer som familiearv, kulturelle traditioner og mundtlige fortællinger (Danieli, 1998).

Selvom konceptet har eksisteret i over et halvt århundrede, hersker der stadig uklarhed om mekanismerne bag transmissionen af traumer mellem generationer (Yehuda & Lehrner, 2018). Fænomenet beskrives i litteraturen med forskellige termer, herunder intergenerationelle traumer, tværgenerationelle traumer, multigenerationelle traumer og sekundær traumatisering. Fælles for disse betegnelser er, at de henviser til den forståelse, at børn kan påvirkes af forældrenes posttraumatiske efterreaktioner (Ancharoff et al., 1998; Sørensen & Eklit, 2003). Dette projekt anvender betegnelsen TGT, men inddrager i litteraturgennemgangen også de termer, som de enkelte studier benytter, for at fremhæve deres respektive konceptualiseringer.

Somalier i Kontekst

Specialet afgrænser sig til *andengenerationssomalier* – også kaldet *efterkommere* – forstået som personer født i Danmark, hvor ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark (Skaksen & Jensen, 2024). Dette projekt anvender betegnelsen *flygtninge* med reference til den juridiske status, som mange førstegenerationssomalier havde ved deres ankomst til Danmark (Skaksen & Jensen, 2024). Betegnelsen skal ydermere forstås i overensstemmelse med flygtningekonventionen, hvor flygtninge defineres som personer, der har forladt deres hjemland og ikke kan vende tilbage uden at risikere deres liv eller frihed på grund af konflikt eller forfølgelse. Denne gruppe af mennesker har ret til beskyttelse i et andet land, og er omfattet af international lovgivning (United Nations, 1951). Andengenerationssomalier er udgangspunktet i dette projekt, da det muliggør en undersøgelse af forholdet mellem forældrenes erfaringer med kollektiv nød og flugt fra Somalia og deres børns oplevelser, som er formet i en markant anderledes kontekst i Danmark.

Somalisk kultur

Somalia er lokaliseret i det østlige Afrika og udgør den geografiske spids af Afrikas horn. Somalia betegnes oftest som et af de mest etnisk og kulturelt homogene lande i Afrika, da størstedelen af befolkningen består af etniske somaliere, der deler samme sprog, somalisk, med regionale dialektvariationer og praktiserer den samme religion, islam (Putman & Noor, 1993; Cassanelli, 1982). Det somaliske samfund lægger stor vægt på slægtslinjer i form af *klaner* (betegnet *qabiil* på somalisk), der er dybt forankret i det sociale, politiske og økonomiske liv (Putman & Noor, 1993; Mukhtar, 2003; Bokore, 2017). I denne sammenhæng forstås klaner som patrilineære slægtsgrupper, der hævdes at stamme fra en fælles mandlig forfader (Putman & Noor, 1993; Mukhtar, 2003). Klansystemet har præget det somaliske samfundsstruktur og har bidraget til sociale opdelinger samt politiske magtkampe, hvilket har udfordret vedligeholdelsen af en national identitetsfølelse i Somalia (Putman & Noor, 1993; Bokore, 2017). En stærk klanidentitet kan medføre, at loyaliteten overfor slægten overstiger loyaliteten over for nationen (Putman & Noor, 1993).

Somalisk kultur har desuden rødder i kollektivistiske værdier, hvor familie og nære relationers mål og velvære prioriteres højt. Denne fællesskabsorienterede tilgang tjener både som socialt sikkerhedsnet og som beskyttelse af familiens ære (Putman & Noor, 1993; Ferriss & Forrest-Bank, 2018). Nomadelivet indebærer en mobil livsstil med periodiske flytninger af hushold og kvæg, hvilket afspejles i somalisk poesi og folkekultur, hvor frihed og åbne landskaber idealiseres (Putman & Noor, 1993). Endvidere har mobilitet også præget somalisk historisk gennem transnational migration, både i præ- og postkoloniale perioder, samt i kølvandet på statens opløsning og fremvæksten af splittende klanidentiteter (Kleist, 2002; Bokore, 2017).

Historiske traumer i Somalia

Somalia har gennem historien oplevet territoriale krige, interne konflikter, statslig undertrykkelse og kolonial indflydelse, der ifølge Bokore (2017) har efterladt dybe historiske traumer i det somaliske samfund. Borgerkrigen, som for alvor brød ud i 1991 efter kollapset af det militære regimet ledet af diktatoren Siyaad Barre, medførte en opløsning af regeringen og har siden ført til mere end tre årtiers

vedvarende konflikt (Putman & Noor, 1993; Mukhtar, 2003). Især i Mogadishu og det sydlige Somalia førte krigen til anarki og masseflugt, mens dele af det nordøstlige Somalia forblev mindre involveret (Putman & Noor, 1993). Borgerkrigen udløste omfattende intern og ekstern fordrivelse blandt flere millioner somaliere, hvilket resulterede i dannelsen af en betydelig somalisk *diaspora* med bosættelser i blandt andet Yemen, Libyen, Nordamerika og Europa. Tørke og hungersnød forværrede yderligere situationen i Somalia og bidrog til den omfattende eksterne og interne fordrivelse (UNCHR, 2000). I denne forbindelse referer *diaspora* til en befolkningsgruppes spredning væk fra oprindelseslandet over lang tid (Kleist, 2002).

Både udbredelsen af den somaliske diaspora, de langvarige regionale konflikter, manglen på etnisk sammenhængskraft og den eksisterende forvrængede klanidentitet, hævdes at have rødder i en kolonial vidensopdeling (Bokore, 2017). Kolonialismens arv har haft stor betydning for Somalias politiske og sociale udvikling. I slutningen af 1800-tallet blev landet fordelt mellem britiske, franske, italienske og etiopiske magter, uden hensyn til de etniske somaliernes bosættelser (Putman & Noor, 1993). Kolonitidens opdeling og ødelæggelse af lokale strukturer efterlod Somalia sårbart over for senere grænsekonflikter, statslig opløsning og klanbaseret splittelse (Bokore, 2017).

De somaliske flygtninges møde med Danmark

Den somaliske befolkning udgør en af de største udlændingegrupper i Danmark, og ankomst primært i 1990'erne som flygtning eller familiesammenførte på baggrund af den tidligere beskrevne borgerkrig og humanitære kriser (Skaksen & Jensen, 2024; Kleist, 2002). Danmark oplevede en stigning i indvandring fra ikke-vestlige lande i denne periode, hvilket blev understøttet af en ny udlændingelov, der gav udvidede rettigheder til asyl og familiesammenføring (Skaksen & Jensen, 2024).

De somaliske flygtninges ankomst til Danmark vakte betydelig medieopmærksomhed i slutningen af 1990'erne, hvor de blev fremstillet som kulturelt og religiøst anderledes samt vanskelige at integrere (Hervik, 2002; Kleist, 2002). Avisen Ekstra Bladet spillede en central rolle i denne fremstilling gennem en kontroversiel anti-immigrationskampagne i 1997, hvilket ifølge Hervik (2002) bidrog til en nynationalistisk og nyracistisk udvikling i Danmark. I det seneste årti har fremstillingen af den somaliske minoritetsgruppe i Danmark fortsat afspejlet bredere

samfundsfortællinger om indvandring og integration ofte i lyset af sociale problemstillinger. Dette har medvirket til somaliernes marginaliserede position i Danmark, hvor de jævnligt fremhæves negativt i offentlige statistikker og politiske kampagner (Andreassen, 2019; Matthiesen, 2016). Den foregående kontekstualisering har tydeliggjort specialets fokus og begrundelse for problemformulering. Dette danner grundlag for den følgende litteraturgennemgang, som udforsker den eksisterende forskning i TGT med særligt fokus på ikke-vestlige flygtninge og somaliere, og hvordan fænomenet hidtil er blevet undersøgt.

Litteraturgennemgang

Dette afsnit vil indlejre fænomenet transgenerationelle traumer i en forskningsmæssig kontekst med henblik på at udforske, hvordan TGT har vundet indpas i traumeforskningen, og hvordan fænomenet behandles blandt ikke-vestlige flygtninge med særligt fokus på somaliske flygtninge. Litteraturgennemgangen bygger på en bred søgning, for at skabe overblik over nøglekoncepter, fund og forskningshuller. På baggrund af den eksisterende forskning tydeliggøres specialets rationale og årsagen til behovet for en kvalitativ, hermeneutisk-fænomenologisk undersøgelse af, hvordan TGT opleves hos andengenerationssomaliere i Danmark.

Forskningsområdets oprindelse: Holocaust-overlevende og efterkommere

Den første forskningsmæssige interesse for TGT opstod i slutningen af 1960'erne med særligt fokus på indflydelsen af Holocaust på det mentale helbred hos overlevende og deres efterkommere (Rakoff, Sigal & Epstein 1996 som citeret i Dass-Brailsford, 2007; Trossman, 1968). Mere specifikt blev fænomenet, intergenerationelle traumer introduceret af Rakoff et al. (1996), der undersøgte, hvordan de psykologiske konsekvenser af Holocaust påvirkede efterfølgende generationer (Rakoff et al, 1966 som citeret i Dass-Brailsford, 2007). Den tidlige interesse for transmissionen af traumer mellem holocaustoverlevende og deres efterkommere markerede også en afslutning på efterkrigstidens tavshed omkring forbrydelserne under 2. verdenskrig (Bakó & Zana, 2020). Med udgangspunkt i psykoanalytiske perspektiver på casepræsentationer af overlevende og efterkommere, begyndte flere studier at belyse, hvordan tavshed om folkedrab på individ- og samfundsniveau var et udtryk for individuelle forsvarsmekanismer som

fortrængning, og var med til at forme intergenerationelle kommunikationsmønstre. Derudover undersøgte studierne, hvordan massive traumer manifesterer sig og bearbejdes i psykoterapeutisk praksis gennem symbolske og narrative processer (Kestenberg, 1980; Jucovy, 1985; Jucovy, 1992).

I holocaustlitteraturen har der været stort fokus på at studere sammenhængen mellem posttraumatiske reaktioner hos overlevende og forekomsten af psykopatologi hos efterkommere. Heriblandt fandt Major (1996) en forhøjet forekomst af depressive episoder og skolerelaterede adfærdsproblemer hos børn af norske jøder, der under 2. verdenskrig blev deporteret til koncentrationslejre. Endvidere blev det fremhævet i et andet studie af Yehuda et al. (1998), at forældre med PTSD-symptomer havde en indflydelse på børnenes sårbarhed over for udvikling af PTSD efter egne traumatiske begivenheder. Mere specifikt viste resultaterne en markant sammenhæng mellem intensiteten af de overlevendes påtrængende minder om holocaustbegivenheden og deres voksne børn. Ligesom Major (1996) indikerer fundene fra Yehuda et al. (1998), at TGT ikke alene kan tilskrives traumets eksponering, men i højere grad forældrenes PTSD-symptomer (Yehuda et al., 1998; Sørensen & Eklit, 2003).

På trods af disse fund, har holocaustlitteraturen været kritiseret for at basere sig på retrospektive beretninger fra voksne efterkommere, brugen af kliniske samples samt manglen på kontrolgrupper, der ligner forsøgsgruppen (Kellerman, 2001; Flanagan et al., 2020). Ifølge en metanalyse af Van Ijzendoorn et al. (2003) baseret på 32 samples med 4418 deltagere, blev sekundær traumatisering primært påvist hos studier med kliniske samples, hvorimod studier med ikke-kliniske samples ikke viste evidens for, at forældrenes holocaustoplevelser påvirkede deres børn (Van Ijzendoorn et al. 2003).

Det tredobbelte traume-paradigme

Siden Holocaust-litteraturen er forskningen om TGT blevet udvidet til at omfatte en bredere vifte af befolkningsgrupper, herunder ikke-vestlige flygtningefamilier, der har genetableret sig i Vesten. Forskning viser, at flygtninge, der bosætter sig i højindkomstlande, kan være op til ti gange mere tilbøjelige til at udvikle PTSD sammenlignet med jævnaldrende i værtslandet (Fazel et al. 2005).

Effekten af traumatiske begivenheder og sociopolitiske stressorer er blevet omfattende belyst på tværs af kontekster i relation til det *tredobbelte traume-paradigme*, udviklet af & Rasco (2004). Dette paradigme er en økologisk ramme, der anerkender sammenfaldet af traumer hos migranter, hvilket inkluderer (1) traumer i hjemlandet, (2) traumer under flugten og (3) traumer ved ankomst og bosættelse i et værtsland (Flanagan et al., 2020; Wilson et al., 2023; Miller & Rasco, 2004).

Derudover kan traumerne omfatte oplevelser med politisk vold eller tab før migrationen, livstruende hændelser under transit til destinationer som Europa, USA og Australien, samt en række stressfaktorer forbundet med ankomsten og tilpasningen i værtslandet. Disse stressfaktorer, kaldet *postmigratoriske stressorer*, kan indebære oplevelser med racisme og diskrimination, usikkerhed omkring opholdsgrundlaget, adskillelse fra familie samt ensomhed (Hargreaves, 2002; Brian & Laczko, 2014; Lohmann & Sonne, 2022; Miller & Rasco, 2004).

Præmigratoriske traumer blandt somaliske flygtninge

Flere studier har peget på, at somaliske flygtninge, der ankom i 1990'erne til vestlige lande som USA, England og Danmark, ofte havde traumeerfaringer og udviste symptomer på angst, depression og PTSD (Bhui et al., 2003; Jaranson et al., 2004; Skaksen & Jensen, 2024). Der er både identificeret traumer forbundet med tortur i Somalia og usikre forhold i de flygtningelejre, hvor mange somaliere har været internt fordrevne før deres migration til Vesten. Disse forhold er blevet koblet til den høje forekomst af psykiatriske symptomer og sociale problemer blandt somaliere i USA (Jaranson et al., 2004; Jorgenson et al., 2021).

Derudover er der påvist kønsforskelle i både oplevelser med tortur og rapportering af symptomer på depression og angst. Jaranson et al. (2004) fandt, at somaliske kvinder oftere oplevede tortur end somaliske mænd, hvilket forklares ved, at mændene enten blev dræbt i deres hjem eller formåede at flygte uden at komme til skade. I relation til disse kønsforskelle, påviste undersøgelser foretaget af Jorgenson et al. (2021) i USA og Schubert & Punamäki (2011) i Finland, at somaliske kvinder i højere grad end somaliske mænd rapporterede symptomer på angst og depression, selvom der ikke var forskel på deres traumatiske oplevelser.

Postmigratoriske stressorer blandt somaliske flygtninge

Den efterfølgende proces af *akkulturation*, som finder sted efter flugten, har ligeledes haft betydning for somaliske flygtnings mentale helbred. Jorgenson et al. (2021) fremhæver i sit studie, at jo mere akkultureret de somaliske flygtninge var, desto mindre tilbøjelig var de til at opleve symptomer på depression og angst. Akkulturation er defineret som den psykologiske og kulturelle tilpasningsproces, der opstår, når individer eller grupper fra forskellige kulturer interagerer over længere tid. Denne proces kan involvere ændringer i adfærd, holdninger, identitet og værdier – både hos dem, der tilpasser sig, og i den omgivende kultur (Berry, 1997).

I en dansk kontekst identificerer Kleist (2002) marginalisering og isolation som centrale udfordringer for nyankomne somaliere. Gennem interviewbaserede analyser af begreber som hjem, tilhørsforhold og somalisk kultur viser hun, hvordan de to interviewede somalieres tilhørsforhold fremstår komplekst og præget af modsætninger. I denne forbindelse spiller køn en central rolle i mødet med den danske kultur, hvor interviewspersonernes idealer om kønnenes komplementære roller, med manden som forsørger og kvinden som hjemmearbejdende, udfordres i det danske velfærdssamfund. Kulturmødet beskrives som modsætningsfyldt, da den danske og somaliske kultur opfattes som veldefinerede og afgrænsede størrelser. Begreber som *hjem*, *hjemland* og *somalisk kultur* tilskrives derfor betydning i kontrast til erfaringer med racisme og marginalisering i det danske samfund (Kleist, 2002).

Mangel på kulturel sensitivitet

Anvendelsen af PTSD-diagnosen til at undersøge effekten af flygtningetraumer har vakt debat om dens tværkulturelle validitet og evne til at indfange kulturelt specifikke udtryk for traumer (Miller & Rasco, 2004). I denne forbindelse påpeges det i en artikel af Eisenbruch et al. (2004), at manglen på kulturel validitet medfører en risiko for, at vestlige diagnosekategorier ukritisk pålægges indfødte og ikke-vestlige befolkningsgrupper. Ligesom diagnosen PTSD, er psykoterapi og psykofarmaka primært baseret på en amerikansk og europæisk forståelse af mental sundhed, hvilket har medvirket til situationer, hvor folk fra ikke-vestlige kulturer sjældent opsøger hjælp trods betydelige psykiske udfordringer. Endeligt, fremhæver Miller og Rasco (2004), at forskningen ofte har tendens til at

overse ikke-krigsrelaterede traumer, såsom børnemishandling, partnervold og traumatiske tab af familiemedlemmer, selvom disse kan have væsentlig indflydelse på individets evne til at håndtere senere traumer relateret til krig.

Børnespecifikke mekanismer for traumetransmission blandt flygtninge

Flanagan et al. (2020) har identificeret en række børnespecifikke mekanismer for intergenerationel traumetransmission blandt flygtninge-og asylansøgerfamilier, hvor kun forældrene havde traumeerfaringer. De udarbejdede et systematisk review som reaktion på de tidligere nævnte metodiske begrænsninger i holocaustforskningen og det dominerende diagnostiske perspektiv på traumetransmission. I deres review af otte studier fandt de, at forældrenes traumeerfaringer og efterreaktioner indirekte påvirkede deres børns trivsel gennem mekanismer som usikker tilknytning maladaptiv opdragelsesstil, nedsat emotionel tilgængelighed, nedsat familiefunktion, dysfunktionelle kommunikationsmønstre og alvorligheden af forældrenes traumer og symptomer. Begge studier af Dalgaard et al (2016) samt Dalgaard og Montgomery (2017) indgår i reviewet og blev foretaget i Danmark med udgangspunkt i familier fra Mellemøsten. De viste specifikt, at forældrenes ufiltrerede tale om traumer samt omvendt rollefordeling, hvor børnene overtager forældreopgaverne, var forbundet med nedsat trivsel hos børnene. Begge studier benyttede sig af semistrukturerede interviews for at identificere kommunikationsstile og familiefunktioner samt spørgeskemaet Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) for at måle børnenes psykosociale trivsel (Dalgaard et al., 2016; Dalgaard & Montgomery, 2017).

Blandt de øvrige studier inkluderet i det systematiske review, var East et al. (2018) det eneste, der fokuserede på somaliske flygtningefamilier i USA. East et al (2018) undersøgte, hvordan somaliske flygtningemødres tidligere traumer, PTSD og depressive symptomer påvirkede deres børns psykosociale trivsel gennem interviews og spørgeskemaundersøgelser. Der blev ikke fundet nogen direkte sammenhæng mellem mødrenes tidligere traumer og børns trivsel. Dog medierede mødrenes PTSD- og depressive symptomer effekten af deres tidligere torturoplevelser på børnenes trivsel (East et al., 2018).

Kritik af individualiserede forklaringer

Saleh og Im (2024) påpeger, at studierne i Flanagan et al.'s (2020) review, viser en tendens til at fokusere på individuelle faktorer og præmigrationsoplevelser i forskningen om intergenerationel traumetransmission (ITT) blandt flygtninge. Traumatiske begivenheder som krig og tortur anses som de primære årsager til psykopatologi og traumeoverførsel, hvilket fører til en overbetoning af individuelle faktorer som forældre-barn tilknytning, mental helbred og familiefunktion. Ifølge Saleh & Im (2024) har denne epistemologi rødder i psykiatriske og psykologiske traditioner, der behandler traume som individuelle oplevelser frem for en kollektiv oplevelse. Samtidigt fører denne forståelse til individfokuserede interventioner, der underkender samfundsmæssige og strukturelle faktorer som marginalisering, diskrimination og socioøkonomiske stressorer (Saleh og Im, 2024).

I forlængelse af deres kritik af Flanagan et al.'s review (2020) foreslår Saleh og Im (2024) model *Developmental Bidimensional Trauma Framework (DBTF)*, som integrerer individuelle og strukturelle faktorer for en helhedsorienteret forståelse af traumer. DBTF klassificerer traumer i fire typer: 1) enkeltstående ekstreme hændelser, 2) langvarige traumatiske hændelser, 3) kontinuerlige stressorer og 4) kollektivt identitetstraume, hvor en hel gruppe oplever systematisk undertrykkelse. Saleh og Im (2024) påpeger, at somaliere især oplever type tre og fire, der er relateret til politiske tiltag i USA, som begrænser deres boligstabilitet, adgang til sundhed og uddannelse. De mener, at disse faktorer forværrer traumesymptomer og bidrager til intergenerationel traumetransmission.

I tråd med Kleists (2002) beskrivelse af nyankomne somalieres møde med Danmark, påpeger Saleh og Im (2024), at somaliere i USA oplever diskrimination og arbejdsmarkedsmæssige udfordringer. De fremhæver, at marginalisering er en aktiv mekanisme i forhold til ITT, og at det kan beskrives som et kronisk, systemisk traume mod individets kollektive identitet. Dette indebærer, at somaliske forældre kan føle sig forpligtet til at opdrage resiliente børn for at beskytte dem mod marginaliserende oplevelser, hvilket kan medføre til intergenerationelle konflikter mellem forældre og børn (Saleh & Im, 2024). Bakaari & Eskendell's (2022) kvalitative undersøgelse af diasporaidentitet og transnational forældreopdragelse viser, hvordan Somaliske forældre ligeledes har følt sig presset til at opdrage børn med en stærk somalisk identitet. Dette eksemplificeres ved praksissen *dhaqan celis*

(oversat til ”tilbage til kulturen”), hvilket indebærer, at forældre sender deres børn til Somalia med henblik på, at børnene skal genoprette deres kulturelle identitet, somaliske sprog og religion. Bakaari & Eskendell’s (2022) interviews med en række unge somaliere, der har oplevet dhaqan celis, belyser både de unges transformative oplevelser samt deres følelser af svigt og forvirring (Bakaari & Eskendell, 2022).

Opsummering og rationale for speciale

Litteraturgennemgangen har først givet et historisk, empirisk og teoretisk overblik over forskningen om traumer og traumetransmission blandt flygtninge med særligt fokus på somaliske flygtninge. Der blev peget på metodiske og teoretiske begrænsninger i den eksisterende litteratur, herunder anvendelsen af vestlige diagnosekriterier og individbaserede samt kliniske tilgange til TGT.

Den individbaserede tilgang, som præsenteret i Flanagan et al.’s (2020) review, muliggør en undersøgelse af de specifikke mekanismer, der medierer traumetransmission. Derimod giver den strukturelle tilgang, som fremgår af Saleh og Im’s (2024) studie, indsigt i hvordan strukturelle betingelser kan udløse intergenerationelle konflikter og bidrage til traumetransmission. De to forskellige tilgange formår dog ikke at belyse, hvordan somaliske efterkommere tilskriver mening til deres oplevelser med at have forældre, der har været direkte eksponeret for traumer. Blandt den gennemgåede litteratur findes kun ét empirisk studie om TGT blandt somaliere, og det fokuserer på somaliske flygtningemødre og deres børn i USA (East et al., 2018). I denne forbindelse er fænomenet undersøgt ud fra en traditionel klinisk og individualiseret tilgang til TGT med fokus på symptomer og børnespecifikke mekanismer.

På trods af den eksisterende litteratur om den somaliske flygtningestrøm i Danmark og deres oplevelser med, der fremgår af afsnit om kontekstualisering af somaliere, foreligger der en begrænset mængde forskning, der specifikt belyser, hvilken indflydelse de somaliske forældres oplevelser har haft på deres børn. Dette speciale forsøger at adressere disse forskningshuller ved at undersøge, hvordan andengenerationssomaliere oplever at have forældre, der har været udsat for traumer. Specialet tager udgangspunkt i unge voksne somaliere og deres perspektiver på, hvordan TGT kommer til udtryk i deres hverdag. Dette speciale benytter sig af semistrukturerede interviews og en interpretativ fænomenologisk analysemetode med

henblik på at udfylde manglen på detaljerede beskrivelser af andengenerationssomalieres meningsskabelse.

Metodologi og Metode

Dette kapitel præsenterer de metodologiske og metodiske overvejelser omhandlende specialets videnskabsteoretiske afsæt og anvendte metoder. Nærværende speciale hører ind under kvalitativ forskning, der fokuserer på at beskrive og fortolke menneskelivet med henblik på at belyse og forstå de mere komplekse og nuancerede aspekter af menneskelige erfaringsprocesser og adfærd (Brinkmann & Tanggaard, 2020). Forud for indsamling og analyse af empiri er det afgørende at reflektere over undersøgelsens videnskabsteoretiske afsæt, da det influerer de valgte metoder til besvarelse af problemformuleringen. Disse refleksioner indebærer de metodologiske overvejelser, herunder opgavens videns- og virkelighedssyn, hvilket betegnes *epistemologiske* og *ontologiske* antagelser. Epistemologi beskæftiger sig med spørgsmål om, hvad der udgør gyldig viden, mens ontologi dykker ned i menneskelig eksistens og virkelighed gennem spørgsmål om, hvordan vi kan forstå det, der er virkeligt (Sullivan et al., 2012). Følgende afsnit redegøres for interpretativ fænomenologisk analyse som den anvendte metode sammen med dens epistemologiske og ontologiske grundantagelser. Hernæst uddybes de videnskabsteoretiske implikationer for forskningsdesignet, hvoriblandt processen for rekruttering af deltagere såvel som det semistrukturerede interviewdesign gennemgås. Herudover uddybes kvalitetskriterierne som dette kvalitative projekt bygger på samt de etiske principper, der er betragtet i forhold til psykologisk forskning. Kapitlet afsluttes med et afsnit, der omhandler refleksioner over min forskerposition med henblik på betydning af teoretiske og personlige forforståelse for empiribehandlingen.

Interpretativ Fænomenologisk Analyse

Nærværende speciale tilgår undersøgelsen gennem en interpretativ fænomenologisk analyse (IPA), som er en forskningsmetode forankret i en fænomenologisk, hermeneutisk og ideografisk filosofi. IPA er udviklet af Jonathan Smith og har til hensigt at undersøge, hvordan individer skaber mening i deres

personlige og sociale verden. I denne forbindelse har IPA fokus på bestemte individers subjektive meningsskabelse i forhold til specifikke begivenheder eller situationer (Smith & Osborn, 2024). Da specialet interesserer sig for, hvordan TGT opleves blandt andengenerationssomalier i Danmark, er den hermeneutisk-fænomenologiske forskningstradition anvendt til at begribe undersøgelsens oplevelsesmæssige dimension. Dette knytter sig til interessen for, hvordan TGT manifesterer sig i de individuelle deltagers hverdagsliv, og hvad der konstituerer oplevelsen af sådanne traumer ud fra deres egne perspektiver. Metodologisk, udgør kernen af IPA et mål om at indtræde den undersøgtes perspektiv, beskrevet som *insider-perspektiv*, og herigennem producere detaljerede beskrivelser af forholdsvist få deltagere (Larkin et al., 2006).

Epistemologiske og Ontologiske Antagelser

Epistemologisk, tilhører IPA en *kontekstuel position*, hvor viden altid er afhængigt af kontekst, og skabes gennem forståelse af specifikke mennesker i specifikke livssammenhænge. Derfor kræves det, at forskeren laver dybdegående undersøgelser af deltagers oplevelser og meningsdannelse for at få indsigt i, hvordan de forstår oplevelser i deres verden. Denne epistemologi bygger på en fænomenologisk filosofi, hvor hverken forsker og deltager har direkte adgang til en objektiv virkelighed. Dog kan der tillægges mening til menneskers subjektive oplevelse af verden, med særlig opmærksomhed på, at denne oplevelse medieres gennem sprog (Sullivan et al., 2012). Af denne årsag søges ingen objektiv viden, men en forståelse af, hvordan verden fremtræder for subjektet, hvilket forankrer viden i en subjektiv, kontekstuel og situeret forståelsesramme. Ontologisk, tilhører IPA en *minimalistisk hermeneutisk realist position*, som anerkender at visse ting eksisterer uafhængigt af menneskelige perception, men meningen og naturen i virkeligheden er afhængig af menneskelig fortolkning og involvering. Virkelighed forstås ligeledes ikke som et fuldstændigt objektivt fænomen, men som noget der konstrueres gennem intellektuelle processer og subjektiv involvering (Larkin et al., 2006). Både hermeneutikken og fænomenologien peger gennem deres filosofiske udgangspunkter på, at det erkendende subjekt forstår verden ud fra sine egne synsmåder præget af fordomme, forforståelse og egne præferencer. Dette indebærer,

at erkendelsesobjektet aldrig opfattes ens, da hver person erkender verden på sin egen måde (Rasmussen, 2011).

Fænomenologi

Fænomenologi spiller en væsentlig rolle i IPA-forskning, da den danner grundlag for både undersøgelsen og forståelsen af levede oplevelser. I denne forbindelse foreskriver fænomenologien, at forskeren skal tilgå empirien med sensitivitet og åbenhed for at kunne forstå deltagerens verden så nært så muligt (Larkin et al., 2006). Særligt Husserls fænomenologi tjener om støtte til IPA, og denne har fokus på at forstå, hvordan fænomener fremtræder for individet gennem dets oplevelser og bevidsthed (Tanggaard, 2017). Et *fænomen* skal forstås som en genstands fremtrædelsesmåde, f.eks. sociale relationer og kulturelle processer, der søges undersøgt ved inddragelse af individet, som det fremtræder for (Zahavi & Grünbaum, 2011). Husserl var særligt optaget af bevidsthedens oplevelsesmæssige dimension med et ønske om at beskrive individets erfaringer som de opleves fra et *førstepersonsperspektiv*. Han opfatter ligeledes fænomenologien som fundamentet og forudsætningen for en videnskabelig psykologi med særligt fokus på bevidstheden som intentionel (Zahavi & Grünbaum, 2011).

Førstepersonsperspektivet lægger således grundlag for fænomenologiens epistemologi, der peger på, at viden opnås gennem detaljerede beskrivelser af individets umiddelbare erfaringer og konkrete oplevelser med det givne fænomen, også forstået som *livsverden*. Livsverdensbegrebet referer til en førvidenskabelig erfaringsverden i form af den dagligdag, der bliver taget for givet og som ikke sættes spørgsmålstegn ved (Zahavi & Grünbaum, 2011). På samme måde undersøges transgenerationelle traumer som en del af den levede verden hos andengenerationssomalilere. Undersøgelsen baserer sig på semistrukturerede interviews med henblik på at indfange traumernes umiddelbare fremtrædelsesform, før de kan objektiveres som en psykologisk proces.

Fænomenologien afviser den traditionelle adskillelse mellem subjekt og objekt, og fremhæver at mennesket og verden har en gensidig relationsstruktur gennem oplevelsen. På den ene side er mennesket altid rettet mod verden og på den anden side fremtræder verden altid gennem bevidsthedens intentionalitet (Tanggaard, 2017; Ashworth, 2003; Zahavi & Grünbaum, 2011).

En fænomenologisk informeret forskningstilgang insisterer på en metodologi, som tager højde for personens meningsdannelse ved at afdække essensen af oplevelsen i overensstemmelse med den *eidetiske metode*. Dette er et bærende princip inden for Husserls fænomenologi, og det handler om at identificere de uforanderlige og essentielle strukturer, der gør et fænomen unikt. Denne essensreduktion indebærer, at forskeren midlertidigt skal sætte sin egen forforståelse i parentes, og lade fænomenet tale for sig selv, hvilket han kalder *epoché* (Polkinghorne, 2013; Pietkiewicz & Smith, 2014). Mere specifikt kræves det, at forskerens tilsidesætter sine spørgsmål om fænomenets eksistens og karakter, og herefter retter sin opmærksomhed på virkeligheden, sådan som den fremtræder for individet. Samtidigt indebærer konceptet med *epoché*, at forskeren ikke blot lytter opmærksomt, men forud for dataindsamlingen og undervejs bliver bevidst om sin rolle i form af egne værdier og forudantagelser, som potentielt kan influere fænomenanalysen.

Hermeneutik

Hermeneutik er læren om, hvordan kulturelle udtryk og samfundsmæssige fænomener kan fortolkes (Gilje, 2017). Som videnskabelig tilgang søger hermeneutikken at forstå og fortolke, hvordan mennesker - på baggrund af deres erfaringer, viden og perspektiver - oplever og tillægger mening til begivenheder og fænomener. Hermeneutikken adskiller sig fra fænomenologien ved sin interesse for situerede meningsdannelser og fortolkning, mens fænomenologien i højere grad fokuserer på, hvordan fænomener fremtræder for bevidstheden, og hvordan de erkendes af individet (Kristiansen, 2017).

IPA læner sig op ad af den hermeneutiske tilgang i sin analyse, da den anerkender forskerens aktive rolle i fortolkningsprocessen. Mere specifikt indebærer analyseprocessen en *dobbelthermeneutik* i forbindelse med den *hermeneutiske cirkel*, hvor deltageren forsøger at skabe mening i sin oplevelse, og forskeren forsøger at afkode deltagerens meningsskabelse (Smith & Osborn, 2024; Pietkiewicz & Smith, 2014). Den hermeneutiske filosofi betragter den hermeneutiske cirkel som et ontologisk princip. Dette betyder, at menneskets forståelse altid er præget af forforståelser, som betragtes som en grundlæggende livsbetingelse for menneskelig væren. Dette udgør et centralt aspekt hos Gadamer, som er en af grundlæggerne af

den moderne hermeneutik. Han påpeger, at forskere ikke kan indtage en neutral position, da de bringer deres egne erfaringer og viden med sig, hvilket præger de spørgsmål der formuleres, det de undrer sig over, samt måden empirien fortolkes på.

Ifølge Gadamer anvendes disse forforståelser, som betegnes *horisonter*, aktivt i erkendelsesprocessen. Når man møder andre, eksempelvis interviewpersoner, kan ens egen horisont udvides i en såkaldt *horisontsammensmeltning*, hvor ny viden opnås gennem dialog og åbenhed over for den andens perspektiv. Den hermeneutiske cirkel betragter forståelse som en del af en cirkelstruktur, der opstår i samspillet med helheden og delene. De enkelte aspekter af et fænomen får således betydning i lyset af den overordnede sammenhæng, og omvendt bidrager detaljerne til at form helhedsforståelsen (Kristiansen, 2017).

Ideografi

I IPA bygger på en *ideografisk* beskrivelsestradition, hvilket referer til det kvalitative studie af unikke aspekter ved individuelle tilfælde. Ideografi er traditionelt præsenteret som en modsætning til en *nomotetisk* forståelsesramme, som har fokus på frembringelsen af generelle love på tværs af populationer gennem kvantitative metoder (Valsiner & Salvatore, 2012). Ifølge Pietkiewicz & Smith (2014) er det meste af empirisk arbejde i psykologi baseret på nomotetiske principper, hvorved grupper og populationer studeres for at etablere en sandsynlighed for at bestemte fænomener fremkommer under specifikke betingelser. I konteksten af IPA, omfatter en ideografisk metodologi, at forskerens fokusere på det partikulære frem for det universelle, hvilket indebærer en dybdegående analyse af enkelte cases og undersøgelse af forskningsdeltagernes individuelle perspektiver i deres unikke kontekster (Pietkiewicz & Smith, 2014). I denne forbindelse kan *cases* defineres som en individuel person eller en specifik gruppe (Demuth, 2018), hvilket i dette speciale udgøres af tre interviewpersoner, der analyseres enkeltvis med henblik på at skabe en tematisk meningsstruktur og opnå en overordnet forståelse af TGT blandt andengenerationssomaliere. Denne tilgang muliggør, at forskeren opnår en rig og nuanceret forståelse af, hvordan individer skaber mening i deres levede oplevelser (Larkin et al., 2006). I de følgende afsnit uddybes, hvordan en rig forståelse af fænomenet frembringes gennem semistrukturerede interviews af de tre deltagere.

Interviewdesign og Procedure

Med udgangspunkt i ambitionen om at udforske, hvordan deltagerne konstruerer mening og opfatter deres forældres traumer, har semistrukturerede interviews været anvendt som redskab til at få indsigt interviewspersonernes psykologiske og sociale erfaringsprocesser. Ydermere fremhæves det i litteraturen om IPA, at dybdegående, semistrukturerede, en-til-en interviews stemmer overens med målene for IPA, der har fokus på at indsamle rige, detaljerede og førstehåndsberetninger om det undersøgte fænomen (Smith & Osborn, 2024; Pietkiewicz & Smith, 2014). Det semistrukturerede interview tillader forsker og deltager at indgå i dialog, hvor indledende spørgsmål tilpasses i forhold til interviewpersonens responser. Denne fleksibilitet muliggør, at interviewer kan udforske spændende og uforudsete aspekter, der opstår under samtalen, og som kan udfoldes yderligere gennem opfølgende spørgsmål (Smith & Osborn, 2024). Semistrukturerede interviews udføres i overensstemmelse med en interviewguide, hvilket fokuserer på bestemte temaer, og som kan rumme forslag til spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2015).

Pietkiewicz og Smith (2014) hævder endvidere, at de væsentligste principper, som IPA-forskere skal overveje forud for et semistruktureret interview, er aktiv lytning, evnen til at stille åbne spørgsmål uden at skjule forudantagelser, samt evnen til at skabe *rapport*. Rapport referer til en tillidsfuld relation mellem interviewer og deltager præget af empati og neutralitet (Smith & Osborn, 2024; Pietkiewicz & Smith, 2014). Disse principper inspirerede udformningen af interviewguiden og udførelsen af selve interviewene.

Interviewdeltagerne bestod af tre kvinder med somalisk baggrund i alderen 24-25 år. De er alle født og opvokset i Danmark og har mindst én forælder, der er flygtet fra Somalia som følge af borgerkrigen i 1990'erne. Deltagerne introduceres nærmere i analysen, hvor hver enkelt case præsenteres særskilt. Interviewene blev gennemført i perioden 5. marts til 7. april 2025 og varede henholdsvis 1 time og 15 minutter, 1 time og 13 minutter samt 1 time og 30 minutter. Alle interviews blev foretaget af mig i deltagernes respektive hjembyer, hvor jeg sørgede for at booke et privat lokale på et offentligt bibliotek.

Inklusionskriterier og Rekruttering af Deltagere

Bestræbelsen på at producere rige beskrivelser forudsætter også en grundig og tidskrævende behandling af hver enkelt case. Derfor indeholder IPA-studier ofte et lille sample, hvor forskeren skal beslutte sig om enten at lave en dybdegående analyse af én persons oplevelser eller en bredere analyse af en gruppe eller specifik population (Pietkiewicz & Smith, 2014). Deltagerne i dette speciale repræsenterede en specifik population, netop andengenerationssomaliere i Danmark. I betragtning af at den første bølge af somaliske flygtninge ankom i begyndelsen af 1990'erne, har dette studie søgt at udforske de levede oplevelser blandt efterkommerne af disse flygtninge. Inklusionskriterierne for deltagelse indebar derfor følgende: (a) de skulle være født i Danmark, (b) være over 18 år og (c) være opfostret af enten én eller begge forældre, som er flygtet til Danmark i 1990'erne. De skulle desuden være villige til at deltage i en 1-1,5 times fysisk eller online lydoptaget interview, hvor de havde muligheden for at beskrive deres oplevelser med at vokse op i Danmark med én eller begge forældre, der har været tvunget til at flygte fra Somalia, og som har genetableret sig i Danmark. Begrundelsen for interessen for denne målgruppe er tidligere berørt i det første kapitel om afgrænsningen af problemformuleringen. De endelige deltagere bestod af tre kvinder, som levede op til kriterierne og som hver især havde mulighed for at deltage i et semistruktureret interview samt besvare et demografisk spørgeskema forud for interviewet.

Jeg forsøgte at rekruttere deltagere gennem deling af et facebookopslag i adskillige lukkede facebookgrupper (Bilag 7) og *snowball sampling*. Facebook-opslaget modtog online opbakning, men resulterede i blot én deltager, der kontaktede mig privat. Dette medførte, at jeg herfra benyttede mig mere aktivt af snowball sampling, der gav mig yderligere to deltagere. Denne metode indebærer, at deltagere rekrutteres gennem henvisninger fra andre deltagere, som opfylder inklusionskriterierne. Snowball sampling anbefales både, når forskere har at gøre med populationer, som kan være at komme i kontakt med, men også til at undersøge almindelige, dagligdagsfænomener i samfundet, hvilket Parker et al., (2019) kalder "the everyday, mundane and mainstream" (Parker et al., 2019, s.4). Som følge af min egen somaliske baggrund, var jeg bevidsthed om, hvilken fordel dette kunne have for mig som forsker med hensyn til kontakt og opbyggelsen af tillid til unge somaliere. Dog viste det sig at snowball-metoden var langt mere effektiv end online rekruttering

via et Facebook-opslag, og at den mandlige somaliske målgruppe var sværere at komme i kontakt med end den kvindelige somaliske målgruppe.

Forud for interviewet skulle de tre deltagere underskrive en samtykkeerklæring (se Bilag 1) og udfylde et spørgeskema (se Bilag 2) med henblik på at skabe overblik over deres demografiske profil og sikre en nøjagtighed i forhold til deres baggrundsoplysninger. Spørgeskemaet bestod af 16 spørgsmål omhandlende køn, alder, uddannelse, beskæftigelse, kulturel identifikation, familiefordeling og hvornår forældrene flygtede og ankom til Danmark (se Bilag 2).

Semistruktureret Interviewdesign

I forbindelse med udførelsen af de semistrukturerede interviews blev der udarbejdet en interviewguide med henblik på at strukturere samtalen og sikre, at centrale emner blev berørt (se Bilag 3). Denne blev udarbejdet med en bevidsthed om ikke at lade sig diktere, men snarere anvende den som et fleksibelt redskab, der vejleder samtalen. Ved at have denne tilgang til brugen af en interviewguide kan forskeren, ifølge Pietkiewicz og Smith (2014), koncentrere sig mere dybdegående og selvsikkert om interviewpersonens svar. Som det fremgår af bilag 3, var interviewguiden opdelt i følgende temaer med en bestemt kronologi: (1) *Opvækst og Kultur*, (2) *Forældrenes Flygtninge- og Traumeoplevelser*, (3) *Håndteringsstrategier og livsstil*, (4) *Forhold til Somalia* og (5) *Den Offentlige Skildring af Somaliere*. Disse 5 temaer udforskede deltagernes barndomsoplevelser, deres kendskab til forældrenes flygtninge- og traumehistorie samt deres opfattelser af den somaliske kultur i lyset af deres opvækst i Danmark.

Interviewet blev indledt med et åbent spørgsmål ”Kan du fortælle mig lidt om din opvækst her i Danmark” (Bilag 3, s.1) med henblik på at skabe en naturlig og refleksiv indgang til samtalen. I begyndelsen af interviewet blev der lagt vægt på at skabe en tryk og tillidsfuld atmosfære. Som en del af denne proces blev følgende spørgsmål anvendt for at lette stemningen og facilitere en samtale, hvor deltagerne kunne reflektere over deres somaliske ophav i forhold til deres opvækst i Danmark: ”Du satte kryds ved (kulturel identifikationskategori) – hvorfor?” (Bilag 3, s.1). Dette specifikke spørgsmål refererede til deltagernes svar fra det tidligere omtalte

demografiske spørgeskema, der fremgår af bilag 2. Spørgsmålene blev generelt struktureret således, at spørgsmål omkring deres forældres flygtningehistorie og traumer blev stillet senere i interviewet, da disse kunne opfattedes for sensitive til at begynde med. På denne måde kunne jeg indledningsvist vurdere, hvordan jeg skulle tilpasse spørgsmålene i relation til interviewpersonens verbale og nonverbale kommunikation, før vi dykkede ned i potentielle sensitive emner om traumerne og deres betydning. Baggrunden for denne rækkefølge bygger på Smith & Osborns (2024) anbefalinger til interviewteknikker for IPA-forskere, hvor der understreges, at sensitive emner med fordel først bør adresseres senere i et interviewet. Dette giver interviewpersonen mulighed at blive afslappet og tryk i interaktionen.

Interviewdeltagerne havde desuden friheden til at skifte mellem dansk og somalisk, hvis det var nødvendigt for dem. Betydningen af denne fleksibilitet blev tydelig efter det første interview, hvor interviewpersonen undskyldende nævnte før optagelsen startede, at hun i daglig tale ofte skiftede mellem de tre sprog. På baggrund af denne erfaring informerede jeg de to andre deltagere om, at de frit kunne udtrykke sig på det sprog, de følte sig mest komfortable med (dansk, somalisk eller engelsk). Der var en generel tendens til lejlighedsvis at skifte over til somalisk eller arabiske udtryk, der er tæt indlejret i det somaliske sprog grundet landets islamiske indflydelse: ”Så Alhamdulillah (al pris tilkommer Gud) hans duca waa la aqbalay (hans bøn blev accepteret)” (Ayaan, bilag 4). Anvendelsen af både somaliske og enkelte arabiske udtryk kunne tyde på, at min egen baggrund som somalier muliggjorde et unikt indblik i deres umiddelbare sproglige meningsskabelse, hvilket korresponderede med specialets metodologiske bestræbelse på at opnå en så tæt og præcis forståelse af fænomenerne så muligt ud fra deltagernes perspektiver.

Transskription og Empirianalyse

Det næste skridt efter indsamlingen af empiri indebærer empiribehandlingen, hvilket inkluderer transskription og analyse. Transskribering referer til oversættelse fra talesprog til skriftsprog, og indebærer, ifølge Kvale & Brinkmann (2015), dekontekstualiserede gengivelser af levende interviewsamtaler. Det vil sige, at nævnte oversættelse medfører tab af vigtige elementer af nonverbalt sprog såsom kropssprog, tonefald og åndedræt (Kvale & Brinkmann, 2015). Med inspiration fra Smith & Osborn's (2024) transskriptionsprocedurer for IPA, blev de tre interviews

transskriberet ordret på et semantisk niveau med fokus på indholdet af det, der blev sagt. Til transskribering af de tre kvalitative interviews har jeg anvendt det AI-baserede transskriptionsværktøj, *Whisper Transcriptin*, som er udviklet til AAU-forskere og studerende. Værktøjet garanterer at fortrolige og følsomme data behandles og opbevares sikkert (Aalborg Universitet, 2023). Efter automatisk transskription har jeg manuelt gennemlæst og redigeret transskriberingerne med henblik på at rette fejl og sikre transskriptionens sproglige og indholdsmæssige kvalitet. I denne forbindelse, udgjorde transskriptionen det første skridt i specialets analytiske proces, hvor jeg kunne fordybe mig i empirien. Jeg noterede ydermere lange pauser, latter, utydelig tale, overlap og afbrydelser, der kunne have betydning for meningen. De anvendte koder belyses i boksen forneden.

Koder	Betydning
(?)	Parenteser med spørgsmålstegn angiver, at jeg ikke kan høre, hvad der bliver sagt
()	Tomme parenteser angiver latter
...	Tre punktummer angiver lange pauser
-	Bindestreg angiver overlap/ at taleren afbryder sin egen sætning og begynder på en ny sætning
(-)	Parentes med bindestreg angiver afbrydelse

Figur 1 Transskriptionskoder

Analysen blev foretaget i overensstemmelse med proceduren i IPA om at forstå deltagernes levede oplevelser og meningsdannelser. Dette indebærer, at transskriptionerne blev læst nøje og analyseret én ad gangen i tråd med den ideografiske beskrivelsestradition, hvorefter generelle fortolkninger og temaer blev

identificeret. I lyset af den hermeneutiske cirkel involverede analyseprocessen en dynamisk vekselvirkning mellem del og helhed i form af, at de små detaljer fra udsagnene blev koblet til en bredere sammenhæng og teoretiske perspektiver (Smith & Osborns, 2024).

Rent praktisk har dette involveret margennoter som en del af behandlingsprocessen, hvilket omfatter noter om indhold, sprogbrug, temaer og andre umiddelbare kommentarer i relation til mine fortolkninger. Nedenstående uddrag fra transskriptionen illustrerer, hvordan noterne om indholdet blev anført i venstre margen, mens det overordnede tema blev angivet i højre margen (se figur 1 og Bilag 5):

Pålagt stort ansvar og pres som den ældste – ”hjælpe forældrene med at være forældre” (rolle ombytning)	74	[R]: Jeg tror, at de kan forstå meget bedre, end dengang jeg	Familie funktion/dynamik
	75	var den ældste, og dengang jeg var på deres alder. Og jeg	
	76	følte, at jeg havde det største ansvar nogensinde, og ligesom	
	77	havde alting på plads, for at sikre, at der ikke rigtigt skete	
	78	noget, eller noget, der eskalerer.	
	79	[II]: Og har det altid været sådan, siden du var lille?	
	80	[R]: Ja, 100 procent.	
	81	[R]: Ja, altså, det her med at være den ældste, det er...	
	82	altså...	
	83	[R]: Jeg ved ikke engang, hvordan jeg kan forklare det, men	
	84	det er et rigtigt stort pres.	

Figur 1 Uddrag fra transskription af interview med Ramla

Herefter blev noterne anvendt til at identificere mønstre, hvorudfra centrale temaer blev udledt med henblik på at præsentere dem analytisk i en narrativ struktur. Denne præsentation omfatter den endelige analyse, som også løbende eksempler fra deltagernes egne udsagn for at understøtte og illustrere fortolkninger (Smith & Osborn, 2024; Pietkiewicz & Smith, 2014). Resultaterne er præsenteret i både analyse- og diskussionsafsnittene med to forskellige formål. I analysesektionen præsenteres de fremtrædende temaer narrativt med udgangspunkt i deltagernes fortællinger og mine fortolkninger heraf. I diskussionssektionen drøftes analysens resultater i relation til den gennemgåede eksisterende litteratur, hvorved deres implikationer og betydning uddybes og perspektiveres.

Kvalitetskriterier

Flere forfattere fremhæver, at kvalitet i kvalitativ forskning bør forbedres, vurderes og demonstreres ud fra retningsgivende kriterier, som tager højde for forskningens mål (Tanggaard & Brinkmann, 2020; Yardley, 2017; Yardley, 2024). Kvalitativ forskning adskiller sig fra kvantitativ forskning ved at bestræbe sig på at opnå kvalitativ generalisering af et givent fænomen fremfor statistisk generalisering af specifikke fund. Ved at klargøre en række kvalitetskriterier for sin forskning, sikres validiteten i forhold til den kvalitative generalisering af det givne fænomen (Yardley, 2024). Da analyse og fortolkningen i dette speciale er forankret i en hermeneutiske-fænomenologisk forskningstilgang, hvor forskere indgår som aktiv medskabere af mening, har det været væsentligt at anvende kvalitetskriterier, der afspejler nødvendigheden for metodologisk gennemsigtighed og refleksivitet. Nærværende speciale tager derfor udgangspunkt Yardleys (2024; 2017) fire dimensioner af kvalitetskriterier, der betragtes som fleksible og velegnede til at favne kompleksiteten, som knytter sig til forståelsen af at leve med forældre, der har flygtningetraumer.

Den første dimension omfatter *sensitivitet overfor kontekst*, hvilket henviser til en opmærksomhed på deltagernes perspektiver og den sociale, sproglige og kulturelle kontekst, hvori empirien indsamles og fortolkes. I denne forbindelse anbefales det – i tråd med den hermeneutiske-fænomenologiske tilgang – at deltagernes meningsskabelse ikke må blive overskygget af forudindtagede teorier eller kategorier (Yardley, 2017; 2024). Dette kriterium er forsøgt sikret ved at tilgå empirien med en åbenhed samt en bevidsthed om mine egne personlige og teoretiske forforståelser, der knytter sig til min position som forsker og den gennemførte litteraturgennemgang. I interviewsituationen er der blevet lagt særlig vægt på deltagernes individuelle erfaringsprocesser med hensyn til oplevelser af deres opvækst og deres viden om forældrenes flygtningehistorie. Dette afspejles i interviewguiden i form af åbne spørgsmål, som opfordrer deltagerne til at tale om det, der er vigtigt for dem. At jeg deler somalisk baggrund med interviewpersonerne, har sandsynligvis muliggjort lettere adgang, tillid og kulturel forståelse, men samtidigt har det også givet anledning til refleksioner over etiske dilemmaer vedrørende risikoen for overdreven identifikation eller begrænset kritisk distance, hvilket er uddybet i afsnittene om etiske refleksioner og min position som forsker.

Med afsæt i den anden dimension om *engagement og grundighed* er metodologiske og metodiske beslutninger truffet med udgangspunkt i problemformuleringen og den eksisterende forskning. formålet har været at sikre en målrettet og faglig forankret tilgang til dataindsamlingen, hvor den tilegnede metodiske ekspertise er anvendt i udførelsen af dybdegående interviews og analyse. I lyset af den tredje dimension, *gennemsigtighed og sammenhæng* i den kvalitative forskning (Yardley, 2017; 2024), har de nævnte metodologiske og metodiske refleksioner været beskrevet for at skabe yderligere transparens i forhold til, hvordan empirien er indsamlet, analyseret og fortolket. På samme måde har jeg inkluderet empiriuddrag i analysen og vedlagt transskriptionerne som bilag (Se bilag 4;5;6), så læseren kan vurdere og følge, hvordan fortolkningerne er blevet skabt

Det fjerde kriterium omfatter vigtigheden *betydning og relevans* i forskningen, der påpeger at forskningen skal kunne bidrage med viden, der har praktisk, teoretisk eller samfundsmæssig relevans. Det vil sige, at kvalitativ forskning ikke alene vurderes på metodisk stringens, men også på dens evne til at åbne op for nye forståelser, udfordre nye forståelser eller skabe refleksion over praksis (Yardley, 2017; 2024). Dette kriterium kobler sig til specialets erkendelsesmæssige sigte om at forstå, hvordan de enkelte deltagere oplever og giver betydning til deres somaliske forældres traumer og IPA's centrale bestræbelse på at fremhæve bestemte grupper af menneskers stemmer og skabe mening ud af deres udtalelser (Larkin et al., 2006). Disse erkendelsesmæssige aspekter har dannet grundlag for en diskussion af den kvalitative generalisering af fænomenet med henblik på, hvordan min forståelse af TGT blandt andengenerationssomalier i de partikulære kontekster, åbner op for refleksion over bredere teoretiske, kontekstuelle og samfundsmæssige implikationer. Denne diskussion behandles i specialets afsluttende kapitel, hvor undersøgelsen fund ses i forhold til den eksisterende litteratur.

Etiske overvejelser

Som forsker er det væsentligt at være opmærksom på at designe og udarbejde forskning på en måde, der er moralsk acceptabelt, hvilket udgør de etiske overvejelser i undersøgelsesprocessen. Etik indebærer beslutninger om, hvad der er moralsk acceptabelt, og hvad der ikke er moralsk acceptabelt. I forskning bør

potentielle etiske dilemmaer være et løbende opmærksomhedspunkt, da disse undervejs kan opstå i et projekt og kan have skadelige konsekvenser for deltagerne, uddannelsesinstitutionen og ens eget projekt (Sullivan et al., 2012). Da interviews udgør empiriindhentningsmetoden for dette speciale, betyder det, at deltagerne deler personlige og følsomme oplysninger i en situation, hvor der kan opstå en form for relation eller fortrolighed mellem deltager og forsker, (Sullivan et al., 2012; Kvale & Brinkmann, 2015).

For at sikre deltagernes trivsel og projektets kvalitet gennem hele forskningsprocessen, tjener følgende fire hovedprincipper som grundlag for specialets etiske refleksioner: *respekt*, *kompetence*, *ansvar* og *integritet*. Disse hovedprincipper fremgår af de Etiske Principper for Nordiske Psykologer (Dansk Psykolog Forening). De er primært udviklet til brug i klinisk og professionel psykologisk praksis, men indeholder værdifulde retningslinjer i forbindelse med en forskningskontekst, hvor der foretages interviews, fortrolig databehandling og informeret samtykke. Sullivan et al. (2012) understreger også vigtigheden af, at forskningsprojekter overholder gældende etiske standarder, herunder ved at følge relevante faglige organisationer såsom Dansk Psykolog Forening.

Det første hovedprincip indebærer, at alle deltagere skal behandles med *respekt* for sin integritet, autonomi og ret til privatliv. I denne forbindelse udarbejdede jeg en samtykkeerklæring, som deltagerne underskrev digitalt før deres fysiske interviews. I samtykkeerklæringen fremgik det tydeligt, at deltagelsen var frivillig, samt at deltagerne hele tiden har haft mulighed for at afbryde interviewet, afstå fra at svare eller trække deres samtykke tilbage (Bilag 1). Jeg bestræbte mig ydermere på at understøtte deres selvbestemmelse og sikre mig, at de følte sig trygge i at dele deres erfaringer ved at forsikre dem om, at jeg som forsker forpligter mig til at behandle deres information fortroligt og beskytte deres identitet gennem anonymisering af data (Dansk Psykolog Forening; Sullivan et al., 2012). Anonymiseringen foregik gennem anvendelsen af pseudonymer og undladelsen af personfølsomme oplysninger, både i transskriptionerne og analysen. Under interviewet blev det understreget, at der ikke fandtes rigtige eller forkerte svar, da det var deltagernes egne oplevelser, som havde relevante for undersøgelsen for at respektere deres indsigt og erfaring (Dansk Psykolog Forening).

Det andet hovedprincip involverer *kompetence* med fokus på løbende faglig bevidsthed og kritisk vurdering af både egne evner og de anvendte metoder (Dansk Psykolog Forening). Dette har forudsat, at jeg har tilrettelagt interviewene med hensyn til emnets kompleksitet og følsomhed samt mit kompetenceniveau som psykologistuderende under løbende supervision. Dette indebærer også, at jeg har tilegnet mig viden om den forskningsmæssige udvikling og begrænsninger inden for den eksisterende forskning om TGT blandt somaliere og ikke-vestlige flygtninge (se litteraturgennemgang). Denne bevidsthed har givet anledning til refleksioner over, hvordan interviewguidens spørgsmål og kronologi kan struktureres på en måde, der inviterer til en åben dialog samt introducerer de følsomme emner på et tidspunkt, hvor deltagerne har haft mulighed for at føle sig trygge (se semistruktureret interviewdesign).

I henhold til princippet om *ansvar*, har jeg taget højde for de potentielt skadelige risici, der kan være forbundet med interviewforskning såsom tegn på ubehag under interviewet eller uetisk deling af lydoptagelsen. Ansvarsprincippet refererer til de mulige konsekvenser af den kvalitative undersøgelse, både for deltagerne, gruppen de repræsenterer og for Aalborg Universitet som uddannelsesinstitution (Dansk Psykolog Forening; Kvale & Brinkmann, 2015). Idet interviewene blev foretaget fysisk, forudsatte dette en mulighed for at monitorere interviewspersonernes reaktioner både verbalt og nonverbalt med henblik på at tilpasse spørgsmålene, hvis der skulle være behov for det (Smith & Osborn, 2024; Pietkiewicz & Smith, 2014; Kvale & Brinkmann, 2015). Interviewene fandt sted i et privat lokale på et offentligt bibliotek i de byer, hvor deltagerne var bosat. Dette valg blev truffet for at sikre, at rammerne for interviewsituation var trygge, samt for at gøre deltagelsen praktisk overskuelig for deltagerne.

Princippet om *integritet* anbefaler en tydelig klar kommunikation om egen rolle som forsker med fokus på at optræde upartisk og ærlig, så både deltagere og modtagere af forskningen kan have tillid til processerne (Dansk Psykolog Forening). De nære interpersonelle samspil med interviewpersonen er en del af det interaktive element i kvalitativ interviewforskning, hvorved interviewerens kan risikere at lade sig påvirke af interviewpersonerne (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg var derfor bevidst om at opretholde en professionel distance gennem tydelig redegørelse over

for deltagerne om min rolle som undersøger og psykologistuderende samt deltagernes rolle som interviewperson for mit speciale.

Position som forsker og refleksivitet

Som en del af specialets hermeneutiske-fænomenologiske tilgang, tager dette afsnit afsæt i en videre refleksion over min forskningsmæssige position. Denne udfoldning er både en forlængelse af den etiske bestræbelse på at opretholde integritet og kvalitetskriteriet om sensitivitet over for kontekst, der fremhæver vigtigheden af en tillidsfuld relation samt påpasselighed med at lade sin egen forforståelse overskygge interviewdesignet og analysen (Yardley, 2017; 2024). Dette afsnit indgår som led i den kontinuerlige refleksive fortolkningspraksis, kaldet den hermeneutiske cirkel (Smith & Osborn, 2024; Pietkiewicz & Smith, 2014). Dette betyder, at ekspliciterer den forudgående viden og erfaringer, som jeg bringer med mig i forskningen af TGT blandt andengenerationssomalier.

Min egen baggrund som andengenerationssomalier, født og opvokset i Danmark med forældre, der ankom til Danmark i begyndelsen af 1990'erne som flygtning og familiesammenført har blandt andet **præget/ansporet** min forskningsinteresse. Den har affødt en oprigtig nysgerrighed på, hvilken betydning oplevelser med konflikt og ustabilitet i hjemlandet har haft for førstegenerationssomalierne og deres børn. Min forforståelse af traumernes indhold er dels formet af personlige fortællinger fra somaliske forældre om frygt, konflikt og forfølgelse, og dels af den eksisterende forskning om somaliske flygtninge og TGT, som gennemgås i specialets litteraturafsnit. Derudover er min forforståelse influeret af egne oplevelser og flere samtaler med jævnaldrende somaliere om, hvad det vil sige at være somalier i Danmark og betydningen af historiske traumatiske begivenheder i Somalia.

I interviewene har den fælles kulturelle og sproglige horisont hos interviewpersonerne og jeg sandsynligvis muliggjort unik adgang til deltagernes fortællinger samt skabt en tryghed i interviewsituationen. Dette blev tydeligt i afslutningen af et af interviewene, hvor en deltager sagde følgende:

Fordi vi har samme baggrund, så er jeg sådan lidt tryk med at fortælle min historie og erindringer og mine forældre, hvad de har oplevet og sådan nogle ting. Jeg tror, det ville være lidt mere noget

andet, hvis du havde en anden baggrund. Men jeg synes, det har været meget, meget...det har været behageligt at sidde og snakke (Bilag 5, ll. 1965-1972).

Denne udtalelse giver et indtryk af, at min baggrund havde en positiv indflydelse på den interpersonelle relation og det indhold, der blev delt. Af hensyn til forskningens integritet har jeg dog løbende været opmærksom på, om visse udsagn og temaer risikerede at forblive uudforsket og ureflekteret som følge af vores fælles kulturelle referenceramme, hvor noget kunne fremstå som implicit forståeligt.

Analyse

Denne analyse præsenterer fundene fra tre semistrukturerede interviews med deltagerne, Ayaan, Ramla og Sagal. Formålet er at undersøge, hvordan deltagerne oplever at vokse op med forældre, der er flygtet fra Somalia, og hvordan forældrenes traumer kommer til udtryk i deltagernes familieliv og hverdag. Med afsæt i den hermeneutiske cirkel rettes fokus mod, hvordan deltagerne selv skaber mening med deres oplevelser og hvordan jeg, som fortolker, forstår deres meningsdannelser. Hver enkel case indledes med en kort introduktion til deltagernes alder, beskæftigelse, familiekonstellation og tidspunkt for forældrenes flugt. Derudover indledes hver case med en kort introduktion til analysens indhold. For at skabe overblik over analysens struktur og sikre gennemsigtighed i den ideografiske tilgang, præsenteres en oversigtstabel forneden. Tabellen viser, hvordan de følgende tre overordnede temaer fremtræder på tværs af de tre cases: (1) *Traumefortællinger og Kommunikation*, (2) *Betydning i Hverdagslivet* og (3) *Kulturel Identifikation og Tilhørsforhold* (se tabel 2). Tabellen rummer derudover de individuelle subtemaer, der afspejler deltagernes særlige erfaringer, og som behandles mere indgående i hver enkelt case.

Overordnede temaer	Ayaan – subtemaer	Ramla - subtemaer	Sagal – subtemaer
1. Traumefortællinger og kommunikation	▪ Det Kollektive Traume og Udfordringer Det Terapeutiske Rum ▪ ”Sweep Under the Rug”: Nedtoning og Undgåelse af Traumefortællinger	▪ Betydning af Familiefortællinger: Vekslen mellem en Tilbageholdenhed og Åbenhed	▪ Levende Erindringer om Forældres Flugt og Afmagt
2. Betydning i Hverdagslivet	▪ Fra Farfar til Far: Refleksioner Over Transgenerationelle Opdragelsesmønstre ▪ Barndommens Ængstelighed i Lyset af et Forælderfravær	▪ Ansvar og Rolleombytning ▪ ”Nervosa”: Mellem Hverdagsreaktioner og Traumer	▪ Mellem Skole og Hjem: Kulturel Afstand og Forældrenes Møde med det Danske Institutionsliv
3. Kulturel identifikation og tilhørsforhold	▪ Rejse til Somalia som Vendepunkt for Kulturel Identifikation	▪ Det Somaliske Fællesskab som ramme for gensidig forståelse	▪ At Mangle en Base: Kulturel Ambivalens og Tilhørsforhold

Tabel 2 Tabel over overordnede temaer og subtemaer for hver case

Case 1: Ayaan

Ayaan er en 25-årig kvinde, der studerer audiologopædi på universitetet. Hun er født og opvokset i Danmark af somaliske forældre. Ayaan er enebarn og den ældste hos sin mor, men har ti yngre halvsøskende på farens side. Hendes far flygtede fra Somalia i starten af 1990'erne, hvilket bød på en livstruende rejse gennem Djibouti og Saudi Arabien før han ankom til Danmark. Moren blev først familiesammenført til Danmark i 1998. Forældrene blev skilt, da Ayaan var fem år

gammel, hvorefter hun primært voksede op med sin mor, eftersom faren senere bosatte sig i England. Analysen af Ayaan udfolder temaer omkring hendes oplevet ængstelighed i barndommen, ambivalente forældrerelationer, krigstraumer samt Ayaans kulturelle identifikation i lyset af hendes tur til Somalia.

Barndommens Ængstelighed I Lyset af Forældrefravær

Da Ayaan indledningsvist bliver spurgt, hvordan hun oplevede sin opvækst i Danmark, fremhæver hun en grundlæggende følelse af taknemmelighed over sin mors omsorg, men også en oplevelse af at vokse op uden for en traditionel somalisk familiestruktur. Hun uddyber, at hendes forældres skilsmisse tidligt i barndommen førte til en anderledes ”familie-konstellation” end den, hun oplevede som udbredt blandt andre somaliere i sin by (Bilag 4, l. 19). På denne måde antyder hun, at kernefamilien oplevedes som normen, når hun spejlede sig i andre børn. Ayaans oplevelse af at skille sig ud fra andre somaliske familier danner et gennemgående tema for hendes videre fortælling, hvor hun åbner op for de emotionelle og sociale implikationer af at vokse op med fraværet af sin far. Efter skilsmissen blev Ayaan passet alene af sin mor, fra hun var fem år gammel. Selvom hendes erindringer om tiden før skilsmissen er begrænsede, beskriver hun en stemning i hjemmet, som hun i dag forbinder med turbulens og anspændthed. Retrospektiv tilskriver hun særligt farens adfærd en central rolle i forhold til forældrenes skilsmisse:

”Så det er sådan, når jeg kigger tilbage på det, så forstår jeg godt at de blev skilt, fordi at det var sådan lidt, min far han er en meget speciel person og det tror jeg også, jeg har indset, som voksen og sådan igennem mit liv, at han er lidt anderledes, og det tror jeg, det er også derfor, at jeg meldte mig til det her interview, at jeg tror, det er fordi, at han har nogle traumer, og så har det påvirket mig (Bilag 4, ll.105-110).

Med denne udtalelse peger Ayaan ikke blot på årsagen til skilsmissen, men også på sin motivation for at deltage i interviewet, hvilket peger på et ønske om at sætte ord på sin komplekse familierelation, hvor farens mulige traumer har haft betydning for hende. Da Ayaan forsøger at genkalde sine tanker og følelser som barn, husker hun, at der var noget i atmosfæren, der føltes ”off” i hjemmet (Bilag 4, l. 119). I dag tolker hun denne følelse ud fra en bevidsthed om, at hendes far muligvis bærer på nogle ”traumer”, som påvirkede familielivet. Ayaan forsøger

tilbageskuende og efterreflekterende at skabe sammenhæng i sine barndomsoplevelser. Her bliver interviewet ikke blot et rum for at dele erfaringer, men også en meningsskabende proces, hvor Ayaan aktivt giver mening til sine tidligere oplevelser i lyset af nye erkendelser.

Da Ayaan bliver bedt om at beskrive familiedynamikken efter farens flytning til England, begynder hun at sætte ord på, hvordan hun udviklede et intenst følelsesmæssigt behov for nærhed til sin mor. Dette bar præg af angst og mørkerædsel:

” Det var meget sådan det var os to imod verdenen agtigt. Det var meget rat, men jeg kunne også huske, at jeg blev meget afhængig af min mor, eller sådan meget, hvad hedder det, separationsangstagtig. Og jeg tror, det var fordi, at min far sådan, at jeg har en forælder, der ikke er her længere. Så jeg blev meget clingy og sådan holdt mig virkelig fast til min mor. Jeg tror, at indtil jeg var 8-9 år, så sov jeg i samme seng som min mor. Altså jeg kunne ikke sove for mig selv, og jeg kunne ikke være for mig selv i alt for lang tid. Jeg skulle altid vide, hvor hun var. Og sådan også i skolen, så kunne jeg også se på mig, at jeg var fx rigtig mørkeræd ... når jeg skulle hjem fra skole, så ville jeg blive rigtig ked af det, fordi jeg var sådan, okay, så skal jeg hjem også bliver det aften, og så bliver jeg ked af det ... jeg tror, når jeg kiggede tilbage på det, at det var på grund af, at min far ikke var der med mig, at jeg blev meget anxious” (Bilag 4, ll. 127-149).

Her kobler Ayaan den nære binding til sin mor med ambivalente følelser af utryghed og behov for nærhed, som hun tilbageskuende forstår som en form for angst. Mere præcist bruger hun den psykiatriske betegnelse ”separationsangst”, hvilket afspejler en nøje reflekteret overvejelse over, hvordan hendes nærhed også var båret af frygt for adskillelse. Samtidigt fortsætter Ayaan med at beskrive, hvordan moren håndterede hendes følelsesmæssige behov med en særlig form for tålmodighed og rummelighed. Ayaan husker, at moren ikke afviste hende, hvilket fremtræder positivt i hendes erindring: ”Hun skubbede mig ikke væk ... hun prøvede virkelig på at håndtere mig og håndtere mine følelser” (Bilag 4, ll. 164-166). Når hun ser tilbage, fremhæver hun denne måde at blive mødt på som positivt i kontrast til, hvordan andre somaliske forældre kunne have reageret med afstand og krav om selvstændighed. Til trods for morens rummelighed følte Ayaan sig utryg ved

at fortælle sandheden til sin mor omkring, der havde spurgt hende om, hvordan hun havde det efter farens afrejse: ”Jeg løj for hende og sagde ... jeg er glad for I er skilt” (Bilag 4, ll. 184-185). Ayaan forklarer desuden, at hun frygtede, at moren ”ville blive ked af det” (Bilag 4, l. 93), hvis hun indrømmede sine følelser. I denne forbindelse fremstår Ayaans tilbageholdelse af sine følelser over sin mor som et forsigtigt forsøg på at beskytte morens velbefindende. Ayaan følte sig hverken tryk i at fortælle om sin situation til sin mor eller sine omgivelser og hun bar følelsen af anderledeshed alene. Idet hun gik på en muslimsk folkeskole og primært befandt sig i somaliske og muslimske miljøer, oplevede hun, at der ikke var andre børn med skilsmisefamilier, som hun kunne spejle sig i.

Dette tema illustrerer, hvordan Ayaan forstår sin daværende ængstelighed som reaktion på et forælderfravær og mangel på mulighed for spejling i andre jævnaldrende somaliske eller muslimske børn. Hende udtalelser giver et indtryk af en ambivalent relation til moren, hvor hun på den ene side viste et behov for kompenserende nærhed, men på den anden side ikke turde italesætte sine følelser. Det peger samtidigt på, hvordan Ayaan knytter sine opvækstvilkår som skilsmissebarn og den oplevede anspændte familiedynamik til, hvad hun beskriver som underliggende følger af sin fars ”traumer”.

Fra Farfar til Far: Refleksioner over Transgenerationelle Opdragelsesmønstre

Dette tema udfolder Ayaans beretninger om sine forældres flugt og oplevelser under borgerkrigen i Somalia. I denne kontekst bliver hun spurgt om at beskrive, hvordan hendes forældre ankom til Danmark, og hvad de oplevede før de forlod deres hjemby, Mogadishu. Ayaan husker, at hun først får indblik i sin far flugthistorie som voksen gennem hans sparsomme fortællinger, som indebar livstruende oplevelser. Ayaans far voksede op i en militærfamilie, hvor farfaren havde en høj rang under borgerkrigen i Somalia. Familien blev særlig udsat under konflikten, og forsøget på at få børnene flyttet til sikre områder fejlede. Derfor besluttede Ayaans far og hans søskende selv at flygte uden om farfaren tilladelse. Ayaans far endte med at flygte gennem Somalia og videre til Djibouti, hvilket tog en livsfarlig drejning: ”Han sagde specifikt, at der var på et tidspunkt, hvor han gik igennem Djibouti, og han var alene, og det var i ørkenen, hvor han faktisk troede at han skulle dø, fordi der ikke var huse i kilometers afstand” (Bilag 4, ll. 1174-1180).

Herfra rejste han til Saudi Arabien ved hjælp fra sin familie og videre til Europa. Udover farens generelle flugthistorie, indrømmer Ayaan, at hun ikke har så meget kendskab eller forståelse af hans nuværende adfærd sammenlignet med hendes viden om moren.

I hendes uddybning af, hvordan hun oplever, at farens livstruende oplevelser under flugt og i Somalia har påvirket ham, påpeger Ayaan farens ”uhensigtsmæssige” adfærd, der har været kilde til tilbagevendende konflikter mellem dem. Ayaan beskriver mere specifikt, hvordan kontakten til hendes far har været brudt efter en konkret hændelse for to år siden. Hun ønsker ikke at uddybe, hvad faren præcist gjorde, men episoden foregik i England, hvor Ayaan besøgte sin far og søskende. Ayaan fortæller dog, at faren gjorde noget ”ret alvorligt” mod hendes 20-årige lillebror, hvor hun selv reagerede ved at sige fra, hvilket udløste en stærk reaktion fra faren, der ikke brød sig om at blive modsagt. Det antydes, at episoden blev et vendepunkt i hendes forståelse af farens adfærd og deres forhold: ”Der er nogle ting, der er nogle ting, som gør, at han bare, hvad skal man sige, handler på nogle måder, som lidt er uhensigtsmæssige ... sidst jeg var hos ham, var det grunden til, at jeg ikke rigtig snakkede med ham længere” (Bilag 4, ll. 1266-1270).

I frustration taler Ayaan med sin lillebror om hændelsen og insisterer på, at faren bør undskylde over lillebroren. Til sin overraskelse bliver Ayaan gjort opmærksom på, at farens opdragelsesstil må forstås i lyset af hans barndom præget af vold og autoritativ opdragelse fra farfaren:

Og min lillebror sagde også, at du ved godt, hvordan aabo (far) har vokset op sammen med Abkoow (farfar) ... Og at han var i militæret. Ja, og at han havde en meget ekstrem household, og gjorde en masse ting, som gjorde, at det i hvert fald ikke ... var så godt ... min farmor og min farfar blev også skilt, fordi min farfar havde været meget abusive imod hende ... Og det var meget kendt i den xaafad (nabolag), de boede i, at han var meget abusive ... Så jeg føler sådan, at hvis det er kendt i xaafada (nabolaget) ... så overvej at være et barn, der opvokser i det. Det må nok være ikke så godt eller sådan, det må nok være traumatisk (Bilag 4, ll. 1340-1374).

Ayaan erkender, at det har været svært for hende at forstå farens perspektiv, da hun aldrig har haft et nært bånd til ham. Alligevel opstår der i refleksionen en

begyndende empati for sin fars hårde opvækst med en voldelig militærfar, hvilket Ayaan betragter som traumatisk. Endvidere reflekterer hun over, at farens problematiske adfærd kan være formet af hans egen opvækst i et strengt autoritært hjem. Dette giver Ayaan tydeligt udtryk for: ”Jeg tror, at det er noget, der går i generationer. Det er sådan, at min farfar havde kørt hans hjem, så derfor kørte min far også hans hjem på den måde” (Bilag 4, ll. 1302-1305). Her begynder Ayaan at forstå farens handlemønstre som en videreførelse af en voldelig og kontrollerende opvækst. Udover den specifikke episode under besøget hos sin far, understreger Ayaan, at farens manglende evne til at rumme følelser har været en væsentlig årsag til hendes tøven med at genoptage kontakten:

Han kan ikke lide, når jeg græder ... så ville han enten gå sin vej eller så sagde han, at han ville slå mig. Som om det skulle hjælpe ... som voksen, så har jeg rigtig svært ved at skulle græde eller skulle håndtere følelser foran ham ... Så en af de store grunde til at jeg heller ikke har kontakt med ham er fordi, at jeg er bange for, at hvis jeg kontakter ham, så begynder jeg at græde og så ved jeg ikke, hvordan han vil reagere på det (Bilag 4, ll 2023-2042).

Ayaan giver her udtryk for en sårbarhed, der kan forstås som en beskyttelse mod en følelsesmæssig afvisning. Denne afvisning kan knyttes til hendes tidligere utryghed efter farens afrejse, og dette synes at have dannet et grundlæggende mønster i hendes følelsesliv, hvor sårbarhed ikke udtrykkes frit. På denne måde bliver farens manglende evne til at rumme følelser til noget, der har hat sat sig i hendes bevidsthed og influeret denne konkrete handling.

”Sweep Under the Rug”: Nedtoning og Undgåelse i Traumefortællinger

Som led i Ayaans beskrivelser af hendes forældres traumatiske krigs- og flugterfaringer, omtaler hun, hvordan morens fortællinger præges af en usædvanlig nedtoning og følelsesmæssig afstand. Som voksen bliver Ayaan gradvist klar over sin mors oplevelser under krigen både gennem morens egne fortællinger og gennem morens adfærd. Ayaan beskriver, hvordan moren lagde gaffatape omkring deres brevsprække hvert år omkring nytår af frygt for fyrværkeri, da det mindede moren om bomber.

For nogle år siden, så siger hun til mig på et tidspunkt, imens ... det er også nytårsaften ... ’jeg hader fyrværkeri’ og jeg er sådan, er det ikke

hyggeligt? Og hun er sådan, 'nej, det minder mig om bomber', sådan, oh okay (Bilag 4, ll. 658-662).

I denne kontekst forklarer Ayaans mor, at hendes skole blev bombet under sin skolegang, og at de var nødsaget til at flygte til en landsby uden for hovedstaden, Mogadishu, da krigen brød ud. Ayaan reagerer med overraskelse, da hun aldrig havde vidst dette som barn, og hun bemærker samtidigt, at moren fremtræder "nonchalant" og undvigende, når hun taler om disse hændelser:

"Min mor, hun har sådan en tankegang altså 'wey dhacday' (det er sket) ... Og sådan, måske lidt pakker det væk eller ligger det under, jeg ved ikke, sådan noget, sweep under the rug ... Altså det var krig og det er det" (Bilag 4, ll. 621-628).

Ayaan bruger vendinger som *sweep under the rug* til at beskrive morens undvigende kommunikationsstil i forhold til hendes krigsrelaterede oplevelser. Ayaans opdagelse af morens traumer baserer sig herved på konkrete observationer og fortællinger i brudstykker. Ayaan får derved et indtryk af, at der er nogle uudtalte følelser og erfaringer, som hun selv forsøger at forstå. Dette betyder, at hun som voksen begynder at stille flere spørgsmål til begge forældre om, hvad der skete under borgerkrigen. På trods af Ayaans interesse og nysgerrighed mødes hun med afvisning fra særligt faren. Hun oplever generelt, at der eksisterer en uklarhed omkring både krigens begivenheder og forældrenes rolle og erfaringer, hvilket hun spekulerer kan være forbundet med skyld eller skam i relation til sin fars familie:

En ting, jeg har spurgt mine forældre om ... hvad er det, der specifikt skete? Og min mor, hun var sådan, det ved jeg ikke, og det har jeg heller ikke lyst til at snakke om ... jeg synes generelt ... at hun ... synes, at om det var den ene grund, eller den anden grund, så var det ikke okay, at det skete. Og min fars familie ... jeg ved, at min farfar, han var i militæret ... jeg ved ikke, om militæret potentielt havde gjort nogle dårlige ting, og sådan, om han havde været ansvarlig over for det ... Men det er også sådan en ting, hvor min fars familie og min far, de ikke rigtig snakker om ... det er meget sådan tabu (Bilag 4, ll. 1218-1241).

Tavsheden og modvilligheden omkring forældrenes traumatiske erfaringer kan tolkes at fungere som både en mur og en katalysator i Ayaans forståelsesproces. På den ene side skaber den lukkede kommunikation en oplevelse af følelsesmæssig afstand og huller i deres historie, hvor Ayaan konfronteres med, at dele af krigen er

tabuiseret. På den anden side bliver denne tavshed et omdrejningspunkt for hendes søgen efter mening og sammenhæng. Hendes insisterende spørgsmål og refleksioner fremstår som et forsøg på at samle de brudstykker, der er efterladt usagt. I denne proces træder en tydelig kontrast frem mellem Ayaans egen åbenhed, sensitivitet og behov for følelsesmæssig afklaring, og hendes forældres undvigende og nedtonende tilgang.

Det Kollektive Traume som Fællesskabende og Udfordringer i Det Terapeutiske Rum

Ayaan forbinder den ovenfor beskrevet distancerende måde at tale om voldsomme hændelser relateret til borgerkrigen med det somaliske miljø. Dette bemærker Ayaan efter en samtale med sine somaliske veninder om deres mødres flugt- og krigserfaringer, hvor hun genkender en gennemgående måde at tale om svære oplevelser. Både Ayaans mor og andre mødre omtaler deres oplevelser med enten minimal følelsesmæssigt udtryk eller latter. I denne forbindelse gengiver Ayaan en historie fra en somalisk veninde, hvis mor under borgerkrigen var tæt på at blive voldtaget sammen med sine søstre, da soldater trængte ind i deres hjem i Somalia. Ayaan fortæller, at venindens mor kan finde på grine over hændelsen i dag sammen med sine søskende, hvilket Ayaan og veninden finder påfaldende:

Så snakker hun om, at hendes mor og hendes mors søstre de kan tale over telefonen, hvor de bare griner over det. Og hun var sådan... Det er da crazy, at de bare kan grine over sådan noget. Og de var sådan... 'ohh wey dhacday' (ohh det er sket) ... De er ikke sure over det, men på den anden side, så kan jeg også godt forstå, hvad kan man gøre? Så jeg kan godt se deres ... psykologiske respons på det, at det giver mening (Bilag 4, ll. 1558-1576).

Her opfatter hun forældrenes latter og afdramatisering som en psykologisk respons på de ubehagelige minder og udtrykker samtidigt en forståelse for deres responser.

Ayaan uddyber, hvad det betyder for hende at tale med veninder om deres forældres oplevelser. Hun fremhæver, at disse samtaler med andre somaliske piger styrker deres indbyrdes relation, idet de sammenknyttes gennem et fællesgrundlag og et "kollektivt traume". Dette sætter hun ord på i det nedenstående uddrag:

Jeg tror bare, at det jeg fik ud af det, det var, at vi alligevel er meget ens. Selvom hun kommer fra et helt andet sted, som jeg er, og hun har en helt anden oplevelse. Så deler vi sådan et kollektivt trauma, hvis man kan sige det på den måde. Så selvom det virkelig sørgeligt, så føler jeg også, at det måske kan...Gøre at vi måske får et tættere bånd til hinanden (Bilag 4, ll.1582-1590).

Ayaans forståelse af et ”kollektivt traume” i denne kontekst, kan tolkes som en fælles historie og erfaringer med at vokse op med forældre, der er flygtet fra borgerkrigen i Somalia. På trods af at deres oplevelser er individuelle og varierede, skaber disse samtaler et rum for et delt traume, der fremmer en gensidig forståelse af, hvad det vil sige at have forældre, der er tavse om deres traumer eller har lignende psykologiske responser.

Den beskrevne psykologiske respons kommer også til udtryk hos Ayaan, da hun selv konfronteres med diskrimination på sin tidligere arbejdsplads, hvor en borger ytrede sig hadefuldt om Ayaans udseende, tørklæde og påklædning. Ayaan var ansvarlig for at hjælpe denne borger i forbindelse med et behandlingsforløb. Under hændelsen fortæller Ayaan, at hun i øjeblikket frakoblede sig mentalt og lod borgeren tale ud: ”Jeg disassociated ... det var lidt mur-agtigt” (Bilag 4, ll. 2228-2229). Da Ayaan bliver instrueret af sin kollega og chef om at tale om hændelsen med en psykolog på arbejdspladsen, ser hun ikke den samme alvor i situationen: ”Det er også lidt et vilkår af at bo her, hvilket er ærgerligt, men det er sandheden. Så jeg er sådan, der er ingen grund til – måske er det lidt ligesom mine forældre” (Bilag 4, ll. 2178-2181). Ayaan peger herved på, at hendes tankegang afspejler sine forældres responser på deres traumatiske oplevelser. På denne måde bliver Ayaan bevidst om, at hun har forholdt sig undgående i en ubehagelig situation, hvilket hun genkender fra sine forældre.

Hun fortæller videre, at psykologen på hendes arbejdsplads fandt Ayaans reaktion usædvanligt. Ayaan deler et lille udsnit af psykologsamtalen i det følgende:

Hun var sådan, 'Ayaan hvorfor er du så ligeglad?' ... hvad vil du have jeg skal gøre maxaa sameeya? (hvad skal jeg gøre)... hvis jeg skulle snakke med nogen om det, så skulle det være nogen, der kunne relatere til det, det kan du jo ikke (Bilag 4, ll. 2272-2289).

I udsnittet ses at psykologen opfatter Ayaans fremtræden som værende ligeglad, hvilket spejler den samme undren, som Ayaan tidligere selv har haft for sin

mors nonchalante måde at omtale hendes traumatiske oplevelser. Interaktionen giver et indtryk af, at Ayaan tvivler på udbyttet af samtalen med psykologen, da hun ikke mener, at psykologen kan relatere til hendes oplevelse som somalisk og muslimsk kvinde, der bliver verbalt angrebet for sit udseende og påklædning. Ayaan relaterer denne samtale med den seneset psykolog til et tidligere behandlingsforløb, der fokuserede på Ayaans oplevelser med depression og angst i alderen 16 til 20 år. Hun beskriver, hvordan hun dengang savnede muligheden for at udtrykke sig frit, hvilket påvirkede behandlings udbytte negativt:

Religion er en kæmpe ting for mig, så det er også en del af, hvordan jeg er, og hvordan jeg snakker, og når man skal lidt, hvad hedder det, man skal tilpasse sig den her person ... så hele min snak skal jeg jo tilpasse lige pludselig og jeg kan ikke tale frit, på samme måde, som jeg kan med dig, og det tror jeg, at det kunne jeg godt mærke, at det havde et effekt på min treatment ... og der snakkede min psykolog, som jeg selv havde, hun snakkede også med mig om, 'jeg ved jo ikke, jeg kan jo ikke snakke med dig, om alt det her i forhold til islam, det er jo ikke noget, jeg har så meget indsigt i, men har du nogen, der kan gøre det?', og det var faktisk en af grundene til, at jeg begyndte at søge fællesskaber (Bilag 4, ll. 2309-2339).

I denne udtalelse understreger Ayaan, hvordan psykologens kendskab til Islam udgør en vigtig forudsætning for, at hun kan engagere sig åbent og naturligt i det terapeutiske rum. Ayaans refleksion over tidligere psykologsamtaler omfatter en spænding mellem hendes behov for at "kunne tale frit" og psykologens begrænsede religiøse indsigt. Da psykologen selv peger på sin manglende viden om islam, fremstår det både som et udtryk for ydmyghed og som bekræftelse af den distance, Ayaan i forvejen oplever.

Samtidigt erkender Ayaan, at det var positivt at hun blev "presset ud i samfundet" på psykologens opfordring til at opsøge nogle, der har kendskab til islam. Den manglende indsigt i det kliniske rum fører Ayaan til somaliske og muslimske fællesskaber, hvor hun finder støtte og mulighed for meningsfuld erfaringsudveksling om forskelle emner. I sin fortælling om kollektive traumer som fællesskabende, eksemplificerer Ayaan, hvordan samtaler kan udspille sig således: "F.eks. din mor, hun havde også oplevet det her traumatiske i Somalia, og ej,

hvordan håndterer du så det, og hvordan skal vi håndtere det” (Bilag 4, ll. 2343-2347). Hermed bliver Ayaans somaliske fællesskaber et genkendeligt rum, hvor Ayaan kan meningsgive sin erfaringer i dialog med andre, der deler både en sproglig, religiøs og historisk referenceramme.

Rejse til Somalia som Vendepunkt for Kulturel Identifikation

I forbindelse med Ayaans angivelse af sin kulturelle identifikation i det udleverede demografiske spørgeskema (Bilag 2), bliver hun bedt om at uddybe sit var, som var ”somalisk-dansker/dansk-somalier”. Ayaan afviser idéen om at kunne være ”100% somalisk”, når man er født og opvokset i Danmark, da det forudsætter, at man kun kan være somalier i en dansk kontekst. Dette forklarer på følgende måde: ”Du har nogle somaliske værdier ... men det har du i en dansk kontekst” (Bilag 4, ll. 471-473). Denne refleksion får særlig betydning i lyset af hendes første rejse til Somalia som 12-14-årig, hvilket hun betegner som en ”coming of age”-oplevelse. Forud for turen følte hun spænding og forventning om at møde familie og opleve kulturel samhørighed, men var også farvet af stereotype forestillinger om Somalia, som hun formoder er ”farvet af sådan, den vestlige verden” (Bilag 4, l. 600). Ayaan blev også mødt med fordomme fra jævnaldrende i sin koranskole i Danmark, der spurgte om hun skulle til dhaqan celis¹. Ayaan udtrykker, at hun tog tydelig afstand fra denne forestilling: ”Jeg gør ikke noget forkert siden jeg skulle komme til dhaqan celis” (Bilag 4, ll. 562-563).

Rejsen blev dog et vendepunkt i Ayaans forståelse af sig selv og sit kulturelle tilhørsforhold. Hun havde forestillet sig samhørighed, men oplevede tværtimod fremmedgørelse:

Da jeg tog til Somalia, så havde jeg sådan en idé om ej, jeg tager hen til mit land, og folk de forstår mig bare, og jeg er ligesom dem, og så tog jeg derhen, jeg gik op, og jeg følte mig som den største alien ... Og det var sådan bare den måde jeg gik på, og hvordan jeg var,

¹ Oversættes direkte ’tilbage til kulturen’ og indebærer, at forældre sender deres børn til Somalia som opdragelsesstrategi med henblik på, at børnene skal genoprette deres kulturelle identitet, somaliske sprog og religion (Bakaari & Eskendell, 2022).

og hvordan jeg snakkede, og de var sådan 'gabartaan af soomaali ma la barin?' (har de ikke lært pigen somalisk?) og jeg kunne tale det bedre dengang, end jeg kan nu (Bilag 4, ll. 483-494).

Trods forventningen om at blive forenet med sit land følte hun sig markant anderledes både sprogligt, socialt og kropsligt. Ayaan beskriver oplevelsen som "et kulturelt chok", der brød med hendes tidligere forestilling om at blive i ét med det somaliske folk. Dette giver anledning til Ayaans revurdering af sin somaliske identifikation: "Så indså jeg ... jeg er somalier, men jeg er heller ikke sådan helt somalier, som somalier fra Somalia" (Bilag 4, ll. 540-542).

Ayaans rejse i dette "coming of age"-øjeblik belyser ikke blot et fysisk besøg, men kan anskues som en overgang til en ny bevidsthed, hvor kulturel identitet ikke er fast eller entydig, men snarere situeret og subjektivt defineret. Hendes beskrivelse af sig selv som "somalier i en dansk kontekst" bliver et forsøg på at skabe plads til denne hybriditet.

Case 2: Ramla

Ramla er en 24-årig kvinde med somalisk baggrund, som er født og opvokset Danmark. Hun er færdiguddannet sygeplejerske i arbejde og det ældste barn i en søskendeflok på fire. Hendes familie har rødder i Mogadishu, Somalia, hvor Ramlas far migrerede fra som ung i 1980'erne før borgerkrigen officielt startede. Ramlas far migrerede af arbejdsmæssige årsager, mens Ramlas mor flygtede fra Somalia under borgerkrigen i 1990'erne. De fremtrædende temaer i denne case centrerer sig om, hvordan Ramla navigerer mellem sin mors tilbageholdenhed omkring sine krigsrelaterede oplevelser og mormorens åbne fortællinger, hvilket vækker en nysgerrighed i Ramla. Denne case tematiserer desuden hverdagslivet i et flergenerationelt hjem bestående af Ramlas forældre, søskende og mormor, hvor Ramla reflekterer over sin egen rolle i familien og over, hvordan hendes mors sårbarhed over for stress muligvis kan forstås i lyset af hendes flugtrelaterede erfaringer.

Betydning af familiefortællinger: Vekslen mellem en tilbageholdenhed og åbenhed

Ramla bliver bedt om at fortælle, hvad hun ved om sine forældres flugt og migrationsoplevelser. I den forbindelse beskriver hun, hvordan hendes mormor og

begge forældre har kontrasterende fortællestil, når de beretter om deres oplevelser i Somalia. Hverken moren eller faren har uopfordret delt deres oplevelse før og under deres migration, selvom Ramla understreger, at hun og hendes søskende altid har været ”nysgerrige børn”. Når Ramla har spurgt ind til deres oplevelser under flugt og migration, har hun oplevet, at hendes moren er mere lukket end sin far, og hun har bemærket, at deres kontrastfyldte fortællestil afspejler deres forskelligartede oplevelser.

Ramlas mor flygtede under borgerkrigen i 1990’erne og bar derfor krigens traumer tættere på kroppen, mens faren forlod Somalia allerede i 1980’erne, før krigen officielt brød ud. Under borgerkrigen måtte Ramlas mors familie splitte sig op og sende ét barn ud ad gangen til Europa, mens de øvrige blev tilbage. Ramlas mor opholdt sig først i Italien og Schweiz inden hun kom til Danmark i 1997, hvor hun fik asyl og mødte Ramlas far. Ramlas far migrerede som ung teenager ud for at arbejde og forsørge sin familie, der var bosat i Mogadishu. Han arbejdede i Saudi-Arabien og rejste senere gennem Nordafrika og Europa indtil han ankom til Danmark omkring 1990. Da Ramla var et år, blev hendes mormor og morfar familiesammenført til Danmark og boede tæt på Ramlas familie indtil morfarens død. Herefter flyttede Ramlas mormor ind hos familien, og kom til at spille en central rolle for Ramlas mestring af det somaliske sprog samt hendes kendskab til morens voldsomme oplevelser i Somalia.

Mere præcist forklarer Ramla, at farens fortællinger har en ”objektiv” karakter og at hans åbenhed skyldes, at han ”har været igennem mange flere lande og ... har haft mange flere oplevelser ... og sådan historiske ting også ligesom det med berlinermuren ... så det kan han godt lide at snakke om” (Bilag 5, ll. 568-573). På trods af morens lukkethed, fortæller Ramla, at hendes fortællinger bærer præg af flere følelser, når hun genkalder hendes seneste minder før flugten: ”Årh, jeg var så skræmt dengang og dengang jeg ikke lige så min familie i en uge, hvor vi flygtede fra hinanden. Det var forfærdeligt. Altså så vil hun putte lidt følelse ind til det” (Bilag 5, ll. 674-677).

På opfordring til at fortælle om, hvordan hun tror, at forældrene er mere tilbageholdende end hendes mormor, peger Ramla på, at det kan være en bevidst beskyttelse eller forsvarsmekanisme:

Og jeg tror også, de prøver at beskytte sig selv faktisk også, fordi at det er jo en eller anden form for trauma Så det er måske en eller anden form for forsvarsmekanisme, tror jeg. Altså, at man ligesom skjuler det lidt. At man ikke vil pålægge sådan nogle følelser på sine børn og gøre dem skræmte og ja Somalia har været sådan engang. Det er også lidt bedre nu. Så at man måske ikke bliver for skræmt for at se, hvor man kommer fra også (Bilag 5, ll. 606-614)

Ramlas forklaring indikerer, at forældrene både ønsker at undgå at genopleve deres traumer samt at beskytte børnene mod et ensidigt og traumbaseret billede af deres oprindelsesland. Forældrene balancerer på den ene side deres egne negative oplevelser fra Somalias krig eller levestandard, og på den anden side ansvaret som diasporaforældre for at bibeholde et nuanceret billede af Somalia, der gør det muligt for børnene at føle en vis stolthed eller tilknytning til landet.

I skarp kontrast står mormoren, som Ramla kalder "et snakkehoved" med hensyn til hendes åbenhed og detaljerige fortællinger: "Altså man skal virkelig bare stille ét spørgsmål, så begynder hun bare. Altså man får virkelig hele historien pakket ud (Bilag 5, ll. 860-862). Mormorens beskrivelser dækker også morens oplevelser fra krigen med udgangspunkt i mormorens erindringer og følelser i de specifikke øjeblikke. Mormoren fortæller blandt andet om en hændelse i Somalia, hvor Ramlas mor blev væk fra familien under krigen: "Så min mormor fortæller altid at der var en aften, hvor hun bare hylede hele natten. Og så plejede min mormor at sige, 'åh mine børn de bliver dræbt i dag, åh mine børn bliver voldtaget i dag'" (Bilag 5, ll. 769-772). Ramla får i højere grad indsigt i de aspekter, hun forestiller sig, at moren undlader at dele. Endvidere beskriver Ramla, at hendes mors fortællinger fremstår mere overfladiske og følelsesmæssigt distancerede sammenlignet med mormoren. Dette uddyber hun i det nedenstående uddrag:

Altså det var ikke helt dybdegående det vi fik fra hendes perspektiv fordi at hun sagde det bare som det var. Og så siger hun bare, 'jamen selvfølgelig var jeg var jeg ked af det og selvfølgelig var jeg træt'. Og det var sådan meget en selvfølge hvorimod min mormor hun kunne lidt mere leve sig ind i det (Bilag 5, ll. 839-847).

Mormoren sætter herved ord på rædslen, hjælpeløsheden og det kaotiske i flugten, hvilket moren udtrykker mindre eksplicit. I betragtning af Ramlas tidligere

refleksioner over forældrenes tilbageholdenhed som udtryk for forsvarsmekanismer eller forsøg på at beskytte deres børn fra egne følelsesmæssige belastninger, kan det tolkes at Ramlas mormor sætter ord på de tanker og følelser, som Ramlas mor ikke ser et behov for at dele foran sine børn. De udvalgte passager viser, hvordan Ramla tillægger forældrenes fortællestile betydning ud fra et forstående perspektiv, idet hun anerkender, at deres tilbageholdenhed kan være en måde at håndtere egne rædselsfulde oplevelser på. Denne handling kan tolkes som en del af hendes proces med at forstå sin familiehistorie og med at placere sig selv imellem påpasselige forældre og en mormor, der ivrigt deler de mange aspekter af sine erfaringer. I dette spændingsfelt erkender Ramla, at hendes mormors åbenhed har vækket en nysgerrighed hos Ramla og hendes yngre søskende.

”Nervosa”: Mellem Hverdagsreaktioner og Traumer

Ramla har gennem sin mormors åbenhed fået et større indblik i de traumer, moren har gennemlevet, hvilket kommer til udtryk i hverdagslivet. Da emnet falder på, hvordan hendes forældres oplevelser har påvirket dem, er Ramla ikke i tvivl om, at hendes mors reaktioner bærer præg af tidligere krigsoplevelser. Ramla beskriver en episode nytårsaften, hvor moren reagerede voldsomt på lyden af fyrværkeri ved at ”skrige og holde sig for ørene” (Bilag 5, ll. 631-632). Dengang forstod børnene det ikke og Ramla påpeger, at de plejede at grine over det, men med alderen indså hun, at ”det lød jo som bomber for hende måske” (Bilag 5, ll. 634-635). Ramla beskriver, at moren ikke forklarede sine reaktioner, men fremstod ofte overbeskyttende og bekymret for Ramlas yngre søskende, når det skete. I hverdagen oplever Ramla, at hendes mor fremtræder mere psykisk sårbar i kontrast til sin far i pressede situationer: ”Når hun bliver oprevet, så er det meget sådan Det eksploderer næsten lidt” (Bilag 5, ll. 889-890). Ramla nævner, at moren bruger det italienske ord *nervosa* til at beskrive sin egen tilstand, hvor hun let stresses af støj og rod i hjemmet: ”Altså det er sådan nogle ting hun skal se og høre og føle for at hun kommer helt op i det røde felt” (Bilag 5, ll. 992-993). Anvendelsen af den italienske betegnelse ”nervosa” kan forstås som et udtryk for morens sproglige og historisk betingede erfaringer. Dette angår Ramlas fortællinger om morens tidligere ophold og arbejde i Italien før hendes ankomst til Danmark, samt morens skolegang i Mogadishu, hvor hun blev undervist i Italiensk som følge af den tidligere italienske

kolonisering af det sydlige Somalia. I denne sammenhæng bliver ”nervosa” ikke blot et tilfældigt ordvalg, men et meningsbærende udtryk, der bærer spor af tidligere livsfaser og erfaringer, hvilket moren bruger til at artikulere sin psykiske sårbarhed i den aktuelle kontekst. Ramla forsøger at forklare ordets betydning i konteksten af morens ekstreme følelsesudbrud: ”Det er ikke nervøsitet ... men når hun bliver meget, meget sur, så er det meget eksplosivt. Det er meget sådan ahh (Bilag 5, ll. 895-898)”.

Faren beskrives derimod mere rolig: ”Min far er meget chill. Hvis han er sur, så holder han det inde ... han råber ikke ad nogen” (Bilag 5, ll. 900-903). Denne forskel har præget stemningen i hjemmet og lært Ramla og hendes søskende at tilpasse sig morens sårbarhed: ”Vi er meget mere...wary, når hun bliver sur. At vi skal gøre, som hun siger. Og ikke, at noget skulle eskalere, altså yderligere i hvert fald” (Bilag 5, ll. 917-921). I denne sammenhæng tvivler Ramla på om morens reaktionsmønstre skyldes personlighed eller følger fra krigstraumer. Hun påpeger dog, at hun ikke nødvendigvis ser sig selv som direkte påvirket: ”Men jeg tror ikke, det har påvirket os (Bilag 5, l. 916). På denne måde trækker Ramla en grænse mellem morens sårbarhed og sin egen oplevelse af sig selv. Hendes udtalelser viser, at hun er forsigtig med at lade morens mulige traumeresponser definere hende. Alligevel antyder Ramlas beskrivelser af hjemmets stemning og familiens måde at navigere i morens følelsesudbrud, at det har haft en indflydelse på dynamikken i hjemmet.

Ansvar og Rolleombytning

I konteksten af moren følelsesudbrud beskriver Ramla, at hun som barn udviklede en evne til at aflæse og tilpasse sig stemninger i hjemmet særligt omkring sin mor: ”Og som barn, så har jeg altid været sådan...Jeg ved præcis, hvad der trigger min mor” (Bilag 5, ll. 934-935). Af denne baggrund betragter hun sig selv som den der håndterer konflikter og som ”går lidt frem og tilbage” og ”fornemmer hvor folk er henne” hos familien (Bilag 5, ll. 978-980). På denne måde placerer Ramla sig selv som et mellemlid i familiens dynamik, hvor hun fungerer som en der regulerer stemningen derhjemme både praktisk og følelsesmæssigt. I det nedenstående citat forklarer Ramla, hvad denne rolle helt præcist indebærer i en dagligdag hos sin familie:

Måske har to af mine lillebrødre skændtes. Min mor bliver sådan lidt mere trigget, fordi så råber de og skriger de. Så går jeg lige over til dem og lige får det løst. Og måske kommer jeg med en kop te til min mor, så hun falder ned (Bilag 5, ll. 972-922).

Generelt beskriver hun sin rolle i familien som præget af et stort ansvar og følelsesmæssig opmærksomhed på andres behov. Som førstefødte er hun vokset op med et indlejret ansvar over sine yngre søskende, og hun omtaler sig selv som den ”anden mor” og ”rollemodel” for sine søskende. Hun refererer til sine forældre og påpeger, at hun skulle hjælpe dem med at være forældre i sin ungdom. Ramla tydeliggør, at det er en forventning og rolle, som hun med tiden har lært at påtage sig:

Der er jo mange gange, hvor jeg har sådan sat dem før mig selv, fordi det godt at hjælpe til, og altså, vise...ja bane en vej for dem og de andre. Så, der har været mange gange, hvor jeg har sat andres behov før mig, fordi at jeg ligesom har lært det (Bilag 5, ll. 116-118)).

Ramla blev hermed inddraget i en form for forældreopgave tidligt i livet, hvilket peger på et mønster af en omvendt rollefordeling i hjemmet, hvor hun særligt påtog en morrolle. Ramla giver desuden udtryk for, at denne familiedynamik forudsatte et rigtigt stort pres, da hun oplevede, at hun skulle sætte standarden for sine søskende både uddannelsesmæssigt og værdimæssigt.

For to år siden tog Ramla beslutningen om at flytte ud med sin søster, da hjemmet føltes overfyldt og krævende med både søskende, forældre og hendes mormor: ”Nogle gange kunne det godt blive for meget, for mange mennesker at have derhjemme ... min mormor, hun fylder også rigtig meget ... jeg følte bare så mange gange, at jeg ikke kunne læse derhjemme” (Bilag 5, ll.1923-1930). I denne sammenhæng nævner Ramla, at valget om at flytte hjemmefra ikke er ”sådan helt det, de gør” (Bilag 5, l. 1915) med reference til sine forældre. Dette antyder, at Ramla er bevidst om, at hun bryder med familiære normer.

Set i forlængelse af Ramlas fortælling om rolleombytning og ansvar, fremstår beslutningen om at flytte hjemmefra som et bevidst valg, hvor Ramla genforhandler grænsen mellem sin individuelle behov og sin rolle som den ældste datter. Dette markerer en ny balance mellem hensynet til sig selv og sin funktion hos familien i lyset af Ramlas opvækst, hvor hun oplevede at tilsidesætte egne behov: ”Jeg skulle

putte min familie først, og så kunne jeg have min barndom senere” (Bilag 5, ll.136-137).

Det Somaliske Fællesskab som ramme for gensidig forståelse

Da Ramla bliver bedt om at beskrive sin opvækst og sit forhold til henholdsvis somaliske og ikke-somaliske fællesskaber, indleder hun sine refleksioner med formuleringen: ”Jeg vil sige, at min opvækst har været rigtig, rigtig fin, fordi jeg har set sådan best of both worlds” (Bilag 5, ll. 13-15). I denne forbindelse understreges, at hun har været knyttet til både somaliske fællesskaber i sit nabolag, i sine forældres netværk og i koranskole, som Ramla gik på for at memorere koranen sammen med andre somaliske børn. Herudover har hun også gået i folkeskole og universitetet, hvor hun udgjorde enten en af de få elever med anden etnisk baggrund eller den eneste med tørklæde. På denne måde fremhæver Ramla, at hun har været omkring både danske og somaliske fællesskaber, hvoraf hendes somaliske netværk er stærkest, særligt som følge af hendes forældres forsøg på at inddrage hende i det somaliske miljø gennem deres netværk og praksisser som koranskole:

Jamen, jeg tror, jeg har en meget stærk tilkobling til den somaliske kultur her eller fællesskab her i byen, fordi jeg kender for det meste mange, der bor her i byen ... Og vi har sådan en ting med, at vi rystes meget sammen ... Og det er i koranskoler eller noget ved siden af koranskoler eller et eller andet event, man er til eller bryllupper ... Og min mor, hun kender også rigtig, rigtig mange mennesker, som gør, at netværket også bliver større (Bilag 5, ll. 354-377).

Ramla fremhæver her en naturlig forbundethed, som hun har oplevet blandt somaliere i sin by, hvilket har styrket hendes tilknytning til somaliske fællesskaber. Dette får konkret betydning for hendes valg af netværk i dagligdagen, hvor hun primært omgås med somaliske piger, mens det opleves som mere vanskeligt at indgå i fællesskaber uden for hendes somaliske kultur:

Jeg føler, at det her med at blive venner med folk uden for din kultur ... er lidt udfordrende. Fordi når man er venner med en somalisk pige, så har man bare en fælles forståelse af mange, mange ting ... Vi kan bare forstå hinanden ... Jeg behøver ikke at forklare, hvorfor tingene er, som de er. Og hvorfor min mor råber, når køkkenet ikke er

lavet eller hvorfor jeg er gået i koranskole ... nogle gange er det bare nemmere at være sammen med en somalisk pige (Bilag 5, ll. 1860-1874).

Ramlas værdsættelse af somaliske piger bunder her ud i en oplevet gensidig forståelse af sociale praksisser, såsom koranskole, og familiære dynamikker i hverdagslivet. Da emnet falder på, hvad hun får ud af at have samtaler med andre somaliske piger, peger hun på, at det giver hende muligheden for en dybere erfaringsudveksling om deres familiers flugthistorier og traumer, hvilket bidrager til følelser af genkendelighed og samhørighed: ”Så det er sjovt at lige sammenligne deres forældres historie med mine. Fordi jeg synes på mange punkter, det lyder meget det samme” (Bilag 5, ll. 1030-1033). I relation til denne form for erfaringsudveksling specificerer Ramla:

Jamen, så lærer man sin veninde bedre at kende ... Og kan måske huske ting, der gør, at ens forældre ser mere menneskelige ud. Det er ikke kun min mor, der har det sådan, faktisk. Det er også hendes mor, der oplever, at når hun hører fyrværkeri, så er det virkelig voldsomt for hende. Og det minder hende om bomber, faktisk. Så tænker man, ej, min mor, hun er faktisk også...Hun er også et menneske, som har gået med de her krigstraumer ... Altså, hun er også et menneske med følelser og traumer og ting, der sætter sig i hende, som man ikke bare lige kan få ud (Bilag 5, ll. 1083-1097).

For Ramla betyder disse samtaler, at hun ikke blot kan spejle sig i sin venindes fortællinger, men også bliver påmindet om sine forældres menneskelighed. Da Ramla hører, at hendes venindes forældre ligeledes reagerer voldsomt på fyrværkeri, bliver hun bekræftet i, at hendes egen mors adfærd ikke er et enestående tilfælde, men snarere bør forstås som en reaktion på fælles traumeerfaringer blandt flere fra den første generation af somaliske forældre i Danmark.

Case 3: Sagal

Sagal er en 25-årig kvinde, der arbejder som pædagog til hverdag. Hun er født og opvokset i Danmark som barn af en far, der migrerede fra Somalia af uddannelsesmæssige årsager i midten 1980'erne, og en mor, der var nødsaget til at flygte fra Somalia i slutningen af 1980'erne. Sagal er den fjerde i en søskendeflok på

syv og har boet i både Danmark og midlertidigt i Australien i sin barndom. Den nedenstående analyse af Sagal indebærer temaer såsom kulturel afstand mellem skole og hjem i relation til hendes forældres navigation i det danske institutionsliv. Herudover berører analysen temaer om følelsesmæssig arv og et ambivalent tilhørsforhold.

Mellem Skole og Hjem: Kulturel Afstand og Forældrenes Møde med Det Danske Institutionsliv

Da Sagal bliver spurgt om at beskrive sin barndom, genkalder hun specifikt, at hendes verden føltes meget lille og primært bestod af hjemmet og nabolaget. Hun fortæller i denne sammenhæng, at det danske institutionsliv var særligt nyt for hendes forældre, da det var første gang, at Sagals forældre skulle tage stilling til at aflevere Sagal og hendes lillesøster i offentlig dagtilbud: ”Dengang min søster og jeg blev født, så startede vi jo i skolesystemet fra nul” (Bilag 6, ll. 18-19). Her refererer hun til, at hendes forældre kun havde haft erfaringer med folkeskolen, da Sagals ældre søskende begyndte der, da de først ankom til Danmark. I denne forbindelse beretter Sagal, at det var særligt svært for hendes mor at skulle overlade sine børn til fremmede voksne med en helt anden kulturel og religiøs baggrund: ”Min mor sagde faktisk til mig, at dengang jeg blev født, så havde hun det rigtig svært med at skulle give mig til *gaalo* (ikke-muslimere/ikke-somaliere). Hun tænkte, at det ikke kommer til at ske” (Bilag 6, ll. 22-25). I denne sammenhæng nævner Sagal, at morens mistillid var præget af usikkerhed, der udsprang af manglende kendskab til institutionssystemet og bekymring for at overlade sine børn til *gaalo*, personer med en anden kulturel og religiøs baggrund end somaliere. Dette betød, at Sagal ikke gik i vuggestue og først begyndte i børnehave som 5-6-årig, hvilket moren oplevede som et enormt kontroltab: ”Hun syntes, det var det værste nogensinde at skulle give slip på mig på den måde” (Bilag 6, ll. 37-39).

Sagal fremhæver ikke blot denne mistillid som et udtryk for forældres påpasselighed eller bekymring, men som en indikation af forældrenes vanskelighed med at navigere i og forstå de danske normer og systemer. Sagal forklarer, hvordan både hun og hendes mor i bogstavelig forstand ”startede fra nul”, da Sagal begyndte i skole, mens moren selv gik på VUC og forsøgte at tage en uddannelse i voksenlivet: ”Hun skulle også starte fra nul af ... Så den del har virkelig fyldt rigtig meget i vores

guri (hus) og i vores opvækst” (Bilag 6, ll. 71-74). På denne måde blev det danske uddannelsessystem en fællesudfordring, hvor moren både skulle hjælpe sine børn med at finde fodfæste og selv tilpasse sig et ukendt system.

I sin refleksion over sit forhold til somaliske og danske fællesskaber i sin opvækst, giver hun udtryk for, at hendes opdragelse og hjemlige værdier adskilte sig markant fra den kultur, hun mødte udenfor hjemmet, i skolen og blandt jævnaldrende danske børn. Retrospektivt erkender hun også, at hendes kulturelle opfattelse i folkeskolen hang sammen med forældrenes vanskeligheder ved at forstå deres rolle i sociale praksisser såsom børnefødselsdage:

De danske traditioner og sådan noget, de var fremmede. Men jeg tror, det var fordi, jeg blev smittet af mine forældres fornemmelse af det, fordi de havde svært ved at navigere i det. De havde svært ved at navigere i fødselsdage, for eksempel ... Og den kultur, der var omkring børnefødselsdage ... Og den kan jeg godt huske, at den havde mine forældre rigtig svært ved .. Og jeg tror, at det de havde svært ved, det var, at de vidste ikke, hvordan man skulle tilgå den ... De vidste heller ikke, hvad deres rolle sådan nødvendigvis var ... Det var mega mærkeligt, det her med ... Så skulle de køre os hele vejen hen til en by udenfor og så skulle de bare efterlade deres børn i 5-6 timer. Og så skulle de hente dem igen. De kunne slet ikke forstå, at det var sådan, det var (Bilag 6, ll. 360-399).

I ovenstående uddrag er Sagals minder fra sin skoletid dybt præget af både forældrenes påpasselighed og kulturelle afstandtagen, samt deres bestræbelser på at engagere sig og finde vej i et system, som de ikke følte sig hjemme i. Hendes følelse af ikke at være ens med sine danske klassekammerater bliver ikke kun et resultat af egne erfaringer, men også et udtryk for en indflydelse af forældrenes usikkerhed i samspillet med traditionelle danske praksisser. På trods af dette understreger Sagal, at forældrenes syn på dansk kultur har ændret sig markant i løbet af de sidste 20 år i takt med, at de har boet længere tid i Danmark. Hun uddyber dette, da jeg stiller spørgsmål til hendes forældres opfattelse af den danske kultur. Denne udvikling kom særligt til udtryk i kontrasten mellem forældrenes opdragelse af Sagals store søskende og opdragelsen af Sagal og hendes lillesøster. Dette eksemplificerer Sagal ved at fortælle, at forældrene nægtede hendes storesøster at deltage i studentertraditioner, mens de var langt mere åbne over for Sagals egen deltagelse. Et

andet eksempel på denne udvikling fremgår af en fortælling, Sagal har fået af sin mor om hendes først år i Danmark i begyndelsen af 1990'erne. Sagal gengiver, at hendes mor beskrev, at hun deltog i fællesspisning på sprogskolen, men undlod at spise, fordi hun ikke vidste, hvad maden var og om det var *halal*, hvilket hun ikke turde at spørge skole om. Halal referer til, hvad der er tilladt at spise og drikke på baggrund af islamiske kriterier. Sagal tilføjer, at moren deltager trygt i fællesspisninger i dag og har lært at navigere i sociale situationer med danskere, hvilket vidner om den gradvise kulturelle tilpasning og udvikling, som også prægede familiens børneopdragelse og tilgang til det danske samfund.

I konteksten af sin barndom, beskriver Sagal, at hun, trods glæden ved at deltage i aktiviteter med sine danske klassekammerater, oplevede sig selv kulturelt afkoblet, da det sociale samspil ikke føltes hjemligt. Dette forklarer hun således: ”Det var tydeligt for mig, at det her ... det var bare noget, jeg var en del af midlertidigt, også skulle jeg være hjemme til noget andet. Eller jeg er i virkeligheden noget andet” (Bilag 6, ll. 463-466). Her ses, hvordan Sagal markerer en uoverensstemmelse mellem sin egen virkelighed i et somalisk hjem og den omkringliggende danske majoritetskultur. Denne differentiering tydeliggøres ydermere, da hun metaforisk beskriver, hvordan etniske danskere i hendes klasse fremstod som perifere figurer i hendes skolegang:

De somaliske værdier har fyldt meget ... Jeg har også altid kun været omkring somaliere ... mit kendskab til danskere ... har været meget lille også i min barndom. Jeg var den eneste somalier i min klasse ... Så, altså, de var der bare. De var bare baggrundskarakterer (Bilag 6, ll. 329-337)

Dette indikerer, at de somaliske værdier har haft en grundlæggende betydning for Sagals selvforståelse og identifikation. I mødet med danske fællesskaber fungerer de nævnte somaliske værdier som en konstant selvreference, der gør hendes oplevelse af majoritetskulturen til noget ydre og perifert.

Levende Erindringer om Forældres Flugt og Afmagt

Da Sagal bliver bedt om at fortælle det, hun husker fra sine forældres flugt og migrationshistorier. Hun fremstår velinformeret om urolighederne i Somalia og særligt sin mors oplevelser før sin flugt, som hun oplever er blevet delt åbent i deres hjem: ”Det har ikke været noget hemmeligt eller noget. De har bare altid snakket højt

om det ... Og de har bare altid sådan fortalt de der historier” (Bilag 6, ll. 1013-1017). Sagal beskriver, hvordan hendes mor flygtede fra Somalia til Etiopien i 1989 som følge af klanbaseret vold og ekstreme uroligheder. Flugten foregik dels til fods og dels med bil over længere tid inden hun nåede til FN’s base i Etiopien. I kontrast hertil havde faren allerede bosat sig i Italien, før krigen brød ud, og fulgte med på situationen i Somalia, da det blev udsendt på nyhedskanalerne. Disse fortællinger viser sig også at have været et samtaleemne i Sagals familie, der har fået hende til at reflektere over karakteren af forældrenes erindringer:

Ofte så snakker mine forældre om, at min far er rigtig heldig, fordi han var så heldig at gå fra Somalia dengang det var godt. Så de erindringer han har fra Somalia, vil altid være positive. Han har set sit land smukt og opbygget og at systemet virker ... Hvor den erindring min mor har også var godt, men den er længere væk, fordi alt det andet fyldte det. Altså da hun forlod Somalia, alt det negative, da det var svært (Bilag 6, ll. 1052-1064).

Sagals skelnen mellem sin fars positive minder og mors negative minder, fremhæver hvordan migrationstidspunktet muligvis har formet de fremtrædende fortællinger, som de har valgt at dele i hjemmet. Sagal genfortæller dem ikke blot som videregivne fakta, men levendegør situationerne og forsøger løbende at trække mig, som interviewer, ind i oplevelsen, for at fremhæve, hvordan det må have føltes at være hendes mor i situationen. Sagals nærværende fortælling om sin mors oplevelse betones i det nedenstående uddrag:

Forestil dig bare at du går ud på gaden og du er på vej hjem. Og så er der nogen der siger ’By the way lige om lidt, du bliver shot down’. Og så løber de, men de kan ikke rigtig løbe nogen steder hen og så bliver hun nødt til at gemme sig ... ved at lægge sig ned og lade som om hun er død. Det tænker jeg nogle gange over (Bilag 6, ll. 996-1007).

Sagals genfortælling af morens oplevelse viser, hvordan Sagal prøver at illustrere alvoren ved at placere sig selv og mig, som interviewer, midt i fortællingens scene gennem formuleringer som ”forestil dig” og ”prøv at overveje”. Da Sagal afslutter sin mors fortælling med den efterreflekterende bemærkning ”det tænker jeg nogle gange over”, bliver det tydeligt, at oplevelsen ikke blot er noget, hun genfortæller. Det fremstår nærmere som en fortælling, der fortsat lever i Sagals bevidsthed og knytter sig tæt til hendes forståelse af morens erfaringer.

Det samme nærvær kommer til udtryk, når Sagal fortæller om sin fars hjælpeløshed i Italien, hvor hun formidler hans venten og håb på et "livstegn", mens han overværede krigen på nyhedskanalerne. Sagal kommenterer ydermere på, hvor lang og krævende en proces det måtte være at skulle forlade sit hjemland, tilpasse sig en ny kultur og forsøge at skabe et liv i et fremmed land. Dette sætter hun i perspektiv i forhold til hendes forældres historie: "De havde hele livet foran sig ... Bare sådan 180. Og al den afmagt de måtte føle. Det kan jeg tænke, ej det er jeg ærgerlig over" (Bilag 6, ll. 1122-1128). Denne refleksion afspejler Sagals bevidsthed om den pris, hendes forældre har betalt både følelsesmæssigt og i relation til deres livsforløb. Samtidigt ligger der en sorg over alt det, der blev afbrudt, særligt for hendes mor.

Følelsesmæssig arv: Fortolkninger af Tilhør og Forældreskab

Sagal beretter ydermere om, hvordan hendes forældres oplevelser har formet begge deres følelsesliv. Her fortæller hun, at det ikke nødvendigvis er i form af synlige tegn med reference til folk, "der bliver deprimeret eller tager alternativer til selvmedicinering" (Bilag 6, ll. 1156-1158). Forældrenes oplevelser med usikkerhed, afmagt og flugt har snarere manifesteret sig som en grundlæggende tilgang til livet, ifølge Sagal:

Jeg kan godt se at der er sådan en grundfølelse. Sådan ... en tilgang til livet. At de er så omstillingsparate. Som noget kan være ... De har zero tilhørsforhold til noget som helst. De er zero sentimentale ... Deres krop er det eneste de har, giver det mening? ... Og så kan jeg også godt se især hos min far, at der er sådan en følelse af - den der afmagtsfølelse. At den er ikke rar for nogen. Men den er meget voldsom hos ham. Han kan slet ikke have følelsen af at være i afmagt ... Der er zero tillid til noget som helst andre end dem selv faktisk ... Undtagen sig selv og sin skaber. Det er det eneste. Alt det der kommer. Det kan altid gå igen (Bilag 6, ll. 1159-1195)

Sagals udsagn giver indsigt i hendes oplevelse af, hvordan hendes forældres erfaringer med borgerkrigen, både direkte og på afstand, har formet en tydelig grundstemning præget af omstillingsparathed, ufølsomhed og manglende tilhørsforhold. Denne grundstemning kan forstås som et resultat af, at forældrene har

tilpasset sig et liv, hvor intet har været givet, og hvor kontrol og robusthed har været nødvendige for at komme videre. Udover sine refleksioner om sin egen familie, peger Sagal også på en bredere tendens i det somaliske miljø. Her beskriver hun, hvordan traumatiske hændelser og flugterfaringer relateret til borgerkrigen ofte ikke tillægges mere opmærksomhed end nødvendigt:

Jeg tror, hvis der er noget jeg kan mærke med mit folk, så er det, at det der sket er sket, så vi besøger det ikke igen ... Og så kan vi i små stunder lige erindre det ... Men det er ikke noget vi behøver at dvæle om ... Og *Alhamdulillah* (priset været Gud) vi er kommet igennem det og jeg føler også der er rigtig mange der står stærkt nu. Selvom min mor har set alle de her ting og været en del af de her ting, så synes jeg ikke jeg kan mærke det på en hverdagsbasis. Jeg ved bare der er nogle ting, som er grundetableret i hende på grund af det ... Og sådan tænker jeg også med alle de andre *habaryaalo* (tanter) og *adeeryaalo* (onkler). Jeg ved også bare i forhold til deres alder, at de kom til Danmark, da det var allerslemmest (Bilag 6, ll.1242-1267).

Sagal fornemmer herved, at borgerkrigens konsekvenser, forbundet med flugt og traumer ikke direkte kan fornemmes på hendes forældres generation i hverdagen. Hendes udsagn henviser til en oplevet resiliens blandt denne generation, når hun betragter, hvad de har gennemlevet.

Angående interviewspørgsmålet om, hvorvidt somaliske forældres erfaringer med flugt og krig påvirker hendes generation af somaliere i Danmark, giver Sagal et indblik i, hvordan hun forstår forældreskabets vilkår i denne kontekst. Sagal peger på, hvordan hun oplever, at somaliske forældres erfaringer med krig, flugt og omstilling i et nyt land, har svækket overskuddet blandt forældrene til at ”emotionelt regulere deres børn” (Bilag 6, l. 1347). Derudover nævner hun, at forældreskabet ofte er blevet reduceret til at dække basale behov såsom mad og tøj, ”fordi det er det liv, som de har været nødsaget til at forholde sig til” (Bilag 6, ll. 1360-1361). Denne emotionelle utilgængelighed har, ifølge Sagal, ført til følgende konsekvenser blandt efterkommere af den første generation af somaliere i Danmark: ”Jeg tror der er rigtig mange børn, der er blevet røvet for den del. Jeg tror også der er rigtig mange, som føler sig rodløse. At deres tilhørsforhold den er skæv” (Bilag 6, ll. 1371-1373).

I sin tolkning af somaliske forældre i relation til deres modstandsdygtighed og manglende overskud, placerer Sagal sig både som en del af og som en observatør

af det somaliske miljø. Hun taler, på den ene side, indefra gennem formuleringer som ”mit folk”, hvilket kan tolkes som et forsøg på at markere sin identifikation med den bredere somaliske gruppe. På den anden side trækker Sagal også på en pædagogisk forståelsesramme, når hun beskriver somaliske forældres manglende ressourcer til at være emotionelt tilgængelige over for deres børn. Disse to udgangspunkter afspejler henholdsvis Sagals kulturelt indlejret forståelse som somalier og en faglig pædagogisk forståelse som pædagog. Denne dobbelte position danner formodentlig grundlag for Sagals refleksion over, hvordan traumer ikke nødvendigvis viser sig som konkrete symptomer. I stedet peger hun på, at de kan manifestere sig som en traumbetinget livsindstilling, der kommer til udtryk i opdragelse, og kan være med til at præge den næste generations oplevelse af ”rodløshed” eller manglende tilhørsforhold.

At Mangle en Base: Kulturel Ambivalens og Tilhørsforhold

Et gennemgående træk i Sagals fortælling er hendes følelse af ambivalens i forhold til tilhørsforhold. Hun fastslår, at hun identificerer sig mere som somalier, men samtidigt understreger hun, at hun ikke har et egentligt tilhørsforhold:

Og jeg føler helt klart, at jeg er det ene mere det andet. Når jeg tænker på mig selv, så tænker jeg ikke nødvendigvis dansker. Så tænker jeg 100% somalier. Men det er heller ikke, fordi jeg har et tilhørsforhold ... Jeg er bare Sagal (Bilag 6, ll. 299-305)

I denne forbindelse viser hun en klar afstandtagen fra at identificere sig selv som dansk, men erkender også, at der er en tydelig forskel mellem etnicitet og nationalitet: ”Jeg er somalier, fordi at jeg er etnisk somalier ... Og det med, at man er dansker, det er jo en nationalitet” (Bilag 6, ll. 530,567). Denne skelnen udfordres dog i hverdagsmøder, hvor Sagal ofte bliver spurgt: ”Hvor kommer dine forældre fra?” (Bilag 6, l. 548). For Sagal virker spørgsmålet besynderligt, da det på en gang sætter spørgsmålstejn ved hendes åbenlyse somaliske etniske herkomst, og samtidigt insinuerer, at hun ikke dansker:

Jeg synes, det er et underligt spørgsmål, fordi jeg er tydeligvis det, mine forældre er ... Og jeg ved med garanti, at de ikke ser mig som dansker, fordi hvis du faktisk havde set mig som en dansker, så havde du slet ikke stillet mig det spørgsmål (Bilag 6, ll. 565-586)

Foruden denne ambivalens, fremstår Sagals tidligere udsagn, ”jeg er bare Sagal”, som en insisteren på en individuel identitet, der ikke entydigt lader sig placere i nationale eller kulturelle kategorier. Hun mener ligeledes, at andre andengenerationssomalilere oplever denne ambivalens i form af en ”rodløshed”, som fremgår af det forrige tema om følelsesmæssig arv. I denne forbindelse fornemmer Sagal, at hendes generation har skabt en ny kultur, som hun præciserer forneden:

Jeg tror at det er virkelig få mennesker. Jeg har mødt der siger, at de ikke har lyst til at tage til Somalia ... Der synes jeg også bare, at de har et kæmpe behov for connection med deres land. Jeg synes også det her med tilhørsforhold. Jeg synes vi har lavet vores helt egen *dhaqan* (kultur) ... Det er ikke så tit jeg ser jævnaldrende eller folk der yngre end mig være sådan en kæmpe stor del af den danske kultur. Det er næsten tabu faktisk. (Bilag, 6, ll. 1391-1407).

Her knytter Sagal sin generations kultur med et afsavn til Somalia og en distance til den danske kultur, som hun oplever, er blevet et tabuiseret rum at bevæge sig helt ind i. Sagal forbinder sin tilhørsforholdsmæssige ambivalens med en grundlæggende oplevelse af manglende base og en kontinuerlig omstillingsparathed. Denne oplevelse genkalder hun særligt i forbindelse med skift i barndommen, blandt andet overgangen fra at være fem børn derhjemme til to børn, da hendes ældre søskende flyttede hjemmefra én efter én, mens hun selv stadig gik i folkeskole. Hun husker dog, at følelsen af omstillingsparathed for alvor opstod efter en midlertidig flytning til Australien: ”Og så flyttede vi jo til Australien. Og jeg tror, det er der, hvor det gik op for mig. At den der følelse med base og sådan noget, den ikke findes fordi...Og jeg har den stadigvæk ikke, faktisk ” (Bilag 6, ll. 230-234). I henhold til den kontinuerlige omstillingsparathed, reflektere hun over, hvordan hun på trods den ydre stabilitet i Danmark i form af en fast bopæl og trygge rammer, stadig oplevede en konstant fornemmelse af, at noget kunne forandre sig: ”Selvom jeg ikke flyttede så meget ... Så havde jeg hele tiden sådan på fornemmelsen af at nu er der noget der kan gå videre” (Bilag 6, ll. 199-202).

Den ovenstående beskrivelse af Sagals udtalelser giver et indtryk af, hvordan Sagals forståelse af sig selv og sit tilhørsforhold er præget af bevægelse og identitetsmæssig forhandling. Disse bevægelser og forhandlinger kommer til udtryk i hendes fortællinger om skift i barndommen samt hendes reflektive vekslen mellem

barndommens følelsesmæssige erfaringer og hendes nuværende forståelse af dem. Det kan tolkes, at hendes forsøg på at skabe mening angående, hvem hun er i relation til sine forældre, omverdenen og sine egne oplevelser, munder ud i formuleringen ”jeg er bare Sagal”, som afspejler en form for stabilitet i erkendelsen af, at en fast hjemmebase aldrig har været til stede.

Diskussion

Formålet med dette speciale har været at undersøge, hvordan andengenerationssomalier oplever at have forældre, der har været udsat for traumer i lyset af fænomenet transgenerationelle traumer. Specialet har taget udgangspunkt i de unge voksnes meningsdannelsesprocesser gennem semistrukturerede interviews, som er designet og analyseret i overensstemmelse med IPA. Interviewene belyste forskellige dimensioner af de tre deltageres oplevelser, hvoraf tre overordnede temaer og tilhørende subtemaer er blevet udledt og danner grundlag for analysens fortolkninger (Se tabel 2). De tre overordnede temaer omfatter følgende:

(1) Traumefortællinger og Kommunikation, (2) Betydning i Hverdagslivet og (3) Kulturel Identifikation og Tilhørsforhold. På tværs af de tre deltagere, Ayaan, Ramla og Sagal, fremstod et fælles mønster i deres bestræbelser på at skabe mening i samspillet mellem forældrenes mundtlige fortællinger om krig og flugt, deres reaktionsmønstre og deltagernes sociale relationer til jævnaldrende i det somaliske miljø.

De næste afsnit består af en indholds- og metodediskussion, som henholdsvis sammenfatter specialets centrale fund, belyser forskelle og ligheder samt relaterer disse til relevant eksisterende forskning. Afslutningsvis diskuteres de anvendte metoders styrker og begrænsninger i forhold til specialets formål og konklusioner.

Indholdsdiskussion: Fund og Tidligere Forskning

I dette afsnit reflekteres over, hvordan mine empiriske fund relaterer sig til de eksisterende fund og teoretiske perspektiver, der blev præsenteret i litteraturgennemgangen. Formålet er at afdække om mine fund understøtter, udfordrer eller nuancere tidligere forskning. De to første delafsnit fokuserer på deltagernes oplevelser med kulturel tilhørsforhold og forældrenes erfaringer med at

etablere sig i Danmark. I denne sammenhæng adresseres første del af problemformuleringen: *Hvordan oplever andengenerationssomalier i Danmark at vokse op med forældre, der er flygtet fra Somalia?* Her sættes der fokus på de kulturelle og identitetsmæssige aspekter ved at være andengenerationssomalier, og hvilke implikationer dette har for oplevelsen af tilhørsforhold.

De to sidste delafsnit behandler spørgsmålet om, hvordan forældrenes traumer formidles til børnene, og diskuterer betydningen af denne kommunikation for deltagernes erfaringer og forståelser af forældrene i hverdagen. Afsnittet knytter særligt an til anden del af problemformuleringen: *Hvordan kommer transgenerationelle traumer til udtryk i deres fortællinger?*

Spørgsmålet om Tilhørsforhold og Hjem

I alle tre interviews tegner der sig et billede af, at der er en grundlæggende lighed i deres kulturelle orientering, da de alle udtrykker en stærk følelsesmæssig tilknytning til den somaliske kultur. Dog varierer måden, hvorpå deres kulturelle identifikation og tilhørsforhold kommer til udtryk, samt udspiller sig i deres liv. Variationerne må forstås i lyset af deres individuelle erfaringer og kontekster. Ramla oplever det somaliske miljø som naturligt og rodfastet i hendes hverdagspraksis og netværk. Samtidigt beskriver hun specifikt, at hun trives i en "best of both worlds"-tilstand (Bilag 5, ll. 13-15), hvor hun bevidst forener det bedste fra både somalisk og dansk kultur. I kontrast hertil opfatter Ayaan sin somaliske identitet som forankret i en dansk kontekst, hvilket hun erkender på baggrund af en rejse til Somalia, der gjorde hende bevidst om kompleksiteten af at være født og opvokset i Danmark med somaliske rødder (Bilag 4). Endelig giver Sagal udtryk for en ambivalens i forhold til spørgsmålet tilhørsforhold. Hun erkender, at hun ikke føler sig knyttet til et bestemt sted, men identificerer sig i høj grad som somalier med somaliske værdier. I denne sammenhæng henviser hun til formuleringen, "jeg er bare Sagal", hvilket i analysen tolkes som et udtryk for identitetsmæssig stabilitet i fraværet af en fast base (Bilag, 6, l. 305).

For Ramla og Ayaan har praksisser som at gå i koranskole haft en central betydning for deres kendskab og forbindelse til jævnaldrende somalier. For begge har forældrene haft en rolle i forhold til at udvide deres somaliske netværk. Ayaan beskriver, at hendes mor særligt opfordrede hende til at søge somaliske fællesskaber,

hvilket er en af de værdier, som hun senere har værdsat vigtigheden af. Ramla beskriver, at det har føltes helt naturligt at danne bekendtskaber, da hun oplever en forbundethed blandt somaliere i sin by gennem sine forældres netværk. Både Ramla og Ayaan beskriver, hvordan samtaler om deres forældres traumefortællinger i somaliske venindegrupper skaber positive følelser af samhørighed og genkendelse.

Derimod fremhæver Sagal, at hun ikke drøfter sine forældres flugthistorier med sine somaliske veninder eller har oplevet tilhør i det somaliske miljø gennem praksisser som koranskole. Dog har den somaliske kultur været dybt indlejret i Sagals selvforståelse og har fungeret som en konstant selvreference i hendes opvækst. I stedet oplevede Sagal, at emner om Somalias nationalhistorie fylder mere i samtaler med hendes veninder. Sagals fortælling adskiller sig ved, at hendes kulturelle identitet er formet af afstand til dansk kultur og indre loyalitet til den somaliske kultur. Det er særligt bemærkelsesværdigt, at Sagal oplever sin følelsesmæssige afstand til danske fællesskaber under opvæksten som stærkt forbundet med sine forældres samtidige udfordringer med at navigere i det danske samfund.

I den tidligere gennemgået litteratur bliver spørgsmålet om tilhørsforhold ligeledes behandlet i relation til den første generation af somaliere i Danmark af Kleist (2002). Med afsæt i sine interviews med førstegenerationssomaliere viser Kleist (2002), hvordan begreberne *hjemme*, *hjemland* og *somalisk kultur* får betydning som både steder og symbolske fænomener. Hun anvender i den forbindelse begrebet *det diasporiske hjem* til at beskrive de interviewedes symbolske opfattelser af hjem. Hjemmet forstås som noget kompleks, præget af distancen til hjemlandet og borgerkrigens ødelæggelser, men det opretholdes samtidigt gennem erindringer og længsel efter Somalia og steder, hvor de kan leve som somaliere (Kleist, 2002).

Kleist' (2002) resultater og fortolkninger af en symbolsk opfattelse af hjem, som noget der *gøres* og ikke noget der *er* blandt diasporasomaliere, synes at understøtte de samme træk af ambivalente tilhørsforhold og situerede kulturelle identiteter, der gør sig gældende blandt mine deltagere. Selvom Kleist (2002) interviewer førstegenerationssomaliere i Danmark, er der spor af de samme elementer af symbolsk opfattelse af spørgsmålet om kulturelle tilhørsforhold blandt Ramla, Ayaan og Sagal, der blandt andet fastholder et stærkt fællesskab i somaliske

miljøer gennem kollektiv erindring om enten deres forældres flugthistorier eller generelt fortællinger om Somalisk nationalhistorie. I modsætning til deltagerne i Kleist' (2002) undersøgelse har dette speciales deltagere hverken skulle genetablere sig i et nyt land som følge af krig eller haft mulighed for at mindes et oprindeligt hjemland. De har aldrig selv levet i Somalia før borgerkrigen og har derfor ingen erindringer om landet forud for krigens ødelæggelser. Deres forståelse af landet bygger udelukkende på forældrenes fortællinger, som rummer både minder om krig og fred. To af deltagerne har dog personlige erfaringer fra individuelle rejser til Somalia.

Kulturmøder og Akkulturation

Da deltagerne bliver spurgt ind til, hvordan de har kunne mærke, at deres forældre har været påvirket af deres traumatiske oplevelser, giver Sagals fortælling indblik i forældrenes tidlige tilpasningsvanskeligheder som nyankomne somaliere. Disse vanskeligheder havde betydning for hendes forældres børneopdragelse og forstærkede deres opfattelse af den danske kultur som fremmed (Bilag 6). En lignende kontekst beskrives af Miller og Rasco (2004), der har identificeret en række postmigratoriske stressorer blandt flygtninge med henblik på at fremme forståelsen af flygtningetraumer blandt mentalhelbredstjenester i Vesten. Blandt disse stressorer indebærer flygtninges manglende mestring af og adgang til det nye miljø samt tab af sociale roller og rollebaserede aktiviteter. Saleh & Im (2024) mener også, at det er væsentligt at placere flygtninge i relation til deres økologiske rammer, hvilket indbefatter en opmærksomhed på, at flygtninge gennemgår en kontinuerlig tilpasningsproces i deres værtsmiljø. Mere specifikt anerkender de, hvordan vedvarende pres for akkulturation og integration kan være belastende for flygtningefamilier. Teoretisk set peger de på, at marginalisering bidrager til intergenerationel overførsel af traumer i somaliske flygtningefamilier på to primære måder: (1) For det første gennem en forøgelse af traumatisering som følge af strukturelle hindringer for en vellykket integration, (2) og for det andet gennem ændringer i deres børneopdragelsesstil som respons på strukturelle udfordringer (Saleh & Im, 2024).

Af de tre deltagere åbner særligt Sagals fortælling op for en indsigt i, hvordan postmigratoriske stressorer, herunder pres for akkulturation, kan have påvirket

hendes forældres opdragelsesstil. Hun beskriver, hvordan hendes forældre udviste en mere restriktiv og skeptisk tilgang til de omgivende danske traditioner, da Sagals ældre søster skulle dimittere fra gymnasiet og da de skulle sende Sagal til vuggestue (Bilag 6). I analysen tolkes dette som et udtryk for den usikkerhed forældrene oplevede som nyankomne i 1990'erne. Særligt slutningen af 1990'erne er blevet karakteriseret som en periode, hvor somaliske flygtninge blev fremstillet i medierne som kulturelt og religiøst anderledes samt vanskelige at integrere (Hervik, 2002; Kleist, 2002; se afsnit *De Somaliske Flygtnings Møde med Danmark*). Denne sammenhæng mellem sociale barrierer og ændrede forældrestrategier understøtter Saleh & Im's (2024) pointe om, at marginalisering ikke blot forværrer egne traumesymptomer, men også kan føre til opdragelsespraksisser præget af beskyttelse, kontrol og afgrænsning.

Mekanismer for Transgenerationelle Traumer

Alle tre deltagere udtrykte, at deres forældres eller andre somaliske forældres traumeoplevelser eksisterede som udtalte eller nedtonede fortællinger, og at de på forskellig vis, enten direkte eller indirekte ved fortolkning, genkender disse traumer i deres egne reaktionsmønstre. Interviewene indebærer nogle individuelle forskelle vedrørende måden, hvorpå forældrene fortæller om deres flugt-eller krigsrelaterede oplevelser, og hvordan de udtrykker og håndterer følelser. Herudover varierer deltagernes fortalte affektive reaktioner i deres eget hverdagsliv. I henhold til den eksisterende forskning om TGT, viser fundene i det systematiske review af Flanagan et al. (2020), at flygtningeforældres traumeerfaringer og de efterfølgende psykiske følger indirekte påvirker deres børns psykosociale trivsel gennem en række børnespecifikke mekanismer. Ligesom deltagerne i dette speciale, tog Flanagan et al., (2020) udgangspunkt i studier, hvor kun forældrene har været direkte udsat for traumer, mens børnene ikke selv havde oplevet direkte traumeeksponering. Flere af deres identificerede børnespecifikke mekanismer kan diskuteres i lyset af mine fund. Eksempler herpå er tegn på *usikker tilknytning*, *forældres nedsatte emotionelle tilgængelighed* og *nedsat familiefunktion*, som kan spores i deltagernes fortællinger.

I lyset af *usikker tilknytning* og *forældres nedsatte emotionelle tilgængelighed* er det helt centralt, at Ayaans refleksioner peger på, at hendes fars mulige traumbetingede adfærd har bidraget til forældrenes skilsmisse og Ayaans

ambivalente og ængstelige relation til sin mor og omgivelser som barn. Hun forbinder sin fars manglende evne til at håndtere egne reaktioner og rumme andres følelser med hans opvækst i et hjem styret af en fysisk voldelig far, der arbejdede for militæret under borgerkrigen i Somalia. Det er også væsentligt, at Ayaan genkender sine forældres undvigende tilgang til ubehagelige oplevelser i sig selv. Da hendes kolleger opfordrede hende til at tale med en psykolog efter en diskriminerende oplevelse på arbejdspladsen, reagerede hun med en ligegyldighed, som hun selv knytter til sine forældres fremtræden.

Derudover opfatter Ramla sig ikke for påvirket af sin mors mulige traumefølger. Dog kan en af de førnævnte traumerelaterede mekanismer, nedsat familiefunktion, alligevel spores i hendes fortælling om, hvordan hun både selv påtog sig og fik tildelt en forælderrolle i barndommen. Ramla har beskrevet en omvendt rollefordeling, hvor hun oplevede at skulle tage hensyn til sin mors og søskendes behov, hvilket skete på bekostning af hendes egne behov (Bilag 5). Sagal mener, at hendes forældres oplevelser før og efter deres individuelle migrationer har formet deres grundlæggende fremtræden i hverdagslivet, som hun beskriver som emotionelt distanceret og omstillingsparat. Denne fremtræden genkender hun også i sig selv, da hun gennem sin opvækst og frem til i dag ofte har oplevet en følelse af foranderlighed og manglende fast tilhørsforhold. I sin refleksion over, hvordan somaliske forældres flygtningehistorie påvirker unge somaliere i Danmark, peger hun på deres manglende ressourcer til at være emotionelt tilgængelige og emotionelt regulere deres børn. Dette har ifølge Sagal oplevelse medført til, at mange unge somaliere i dag har et uklart tilhørsforhold (Bilag 6). Sagals perspektiv stemmer overens med Flanagan et al.'s (2020) identificering af forældres nedsatte emotionelle tilgængelighed som en mekanisme for indirekte traumeoverførsel ifølge Flanagan et al. (2020).

Kommunikationsstile

På trods af deltagernes interne forskelle ses et generelt mønster af, at deres forældres forskellige kommunikationsstile i forhold til traumefortællinger ikke har haft en udtalt negativ indflydelse på dem, men har snarere fremkaldt en øget nysgerrighed og etableret et fællesskabende rum til refleksioner blandt deres jævnaldrende somaliske vennegrupper. Sagal omtaler eksempelvis en styrke med

reference til hendes forældres generations evne til at føre et normalt liv uden nogle åbenlyse hæmninger (Bilag 6). Med undtagelse af Sagal oplever deltagerne ikke, at deres forældre har været enten entydige åbne eller fuldstændig tavse. Selvom Ayaan og Ramla i højere grad beskriver deres forældre som lukkede, har de gennem egen nysgerrighed og forældrenes sporadiske delinger alligevel opnået en vis indsigt.

Dalgaard et al. (2016) viser i deres studie om traumetransmission blandt 30 mellemøstlige familier, at familiernes interne kommunikation har en signifikant indflydelse på børnenes tilknytningssikkerhed. Tilknytningssikkerhed referer til den selvsikkerhed barnet har i forhold til at dets omsorgsperson vil være tilgængelig, responsiv og hjælpsom, når der er behov for det. Som tidligere nævnt i litteraturgennemgangen demonstrerer deres resultater, at forældrenes ufiltreret tale om traumatiske oplevelser eller PTSD-symptomer, er forbundet med en utryg tilknytning. Derudover peger de på, at moduleret åbenhed kan være forbundet med en tryk tilknytning hos børn, da denne kommunikationsstil viser forældres evne til at forstå og have empati for deres barns indre oplevelser. Moduleret åben indebærer en børnecentreret kommunikation, hvor forældre afstemmer deres deling af information med hensyn til barnets alder og emotionelle behov (Dalgaard et al., 2016; Flanagan et al., 2020).

Modsat studiet af Dalgaard et al. (2016), som påviste en sammenhæng mellem intern kommunikation i flygtningefamilier og deres børns tilknytningssikkerhed, har dette speciale haft et andet fokus. Med andre ord har formålet ikke været at bevise om, der er en entydig sammenhæng mellem forældrenes kommunikationsstil og deltagernes psykosociale trivsel. Formålet har i stedet været at udforske deltagernes erfaringsverden og undersøge, hvordan forældrenes traumatiske oplevelser før, under og efter flugt viser sig i deltagernes fortællinger om livet med deres forældre. Ikke desto mindre peger analysen af de tre interviews på transgenerationelle mønstre, der bærer præg af både kollektive og individuelle mekanismer, hvor sidstnævnte relaterer sig til familiodynamikker, opvækst og kommunikation. De kollektive mekanismer indebærer også elementer af traumekommunikation, hvorved deltagerne oplever, at emner om henholdsvis Somalias borgerkrig og psykisk sårbarhed er tabuiserede blandt deres forældres generation af somaliere. Afslutningsvist illustrerer udvalgte citater fra Ayaan og Sagal, hvordan deltagerne selv sætter ord på de kulturelle mønstre, de oplever som

gennemgående i traumekommunikation blandt den ældre somaliske generation. Fraser som ”sket er sket” (Bilag 6, l. 1244) og ”sweep under the rug” (Bilag 4, l. 625), fremstår særligt indkapslende for den kollektive tilbageholdenhed, de forbinder med deres forældres og det bredere somaliske miljøes måde at håndtere svære erfaringer på.

Metodiske styrker og begrænsninger

Ud fra en interpretativ fænomenologisk analysemetode og tilhørende videnskabsteoretisk grundteori har mit mål været at få indblik i deltagernes livsverden og meningsdannelse. Gennem IPA-informeret semistrukturerede interviews fik jeg mulighed for at udforske deltagernes unikke meningsdannelser, sproglige nuancer og konkrete eksempler på mundtlig overleverede fortællinger. Den hermeneutiske cirkel gav rum for at fortolke, hvordan dagligdagspraksisser og familiodynamikker forstås fra deltagernes perspektiv. Et af deltagernes udsagn understøtter særligt specialets fænomenologiske sigte om at opnå indsigt i deres førreflekteret erfaringsverden, da de blev spurgt om, hvordan de oplevede interviewet:

”Det er den allerførste gang, jeg nogensinde er blevet stillet de spørgsmål ... Ja, det her, det er nogle emner, som jeg har været præsenteret for. Det er også nogle emner, som jeg måske ikke altid har reflekteret over” (Bilag 6, ll. 1700-1707).

Interviewet gav dermed deltageren mulighed for at udforske og sætte ord på erfaringer, som vedkommende ikke tidligere havde forholdt sig nært eller bevidst til. Det kan derfor argumenteres, at vedkommendes udsagn bærer præg af umiddelbare og førstepersonlige refleksioner.

Den ideografiske beskrivelsestradition kombineret med fænomenologien og hermeneutikken har bidraget til en åben analysemetode, hvor fokus har været på de aspekter, der har haft betydning for deltagernes oplevelse af opvækst, kultur og forældrenes flugterfaringer. Det har gjort det muligt at udlede bestemte familieadfærdsmønstre og kulturelle normer, som deltagerne selv har reflekteret over på tværs af deres fortællinger. Min løbende refleksion over forskerposition, hvor jeg som IPA-forsker, gør mig bevidst om at jeg tillægger mening til deltagerens subjektive virkeligheder i deres specifikke kontekster, er med til at sikre kvalitet for specialets gennemsigtighed. Disse refleksioner har ligeledes bidraget til at afdække

og begrænse potentielle forforståelser og antagelser, betinget af min forskeposition og personlige baggrund som andengenerationssomalier. Dette har været væsentligt for mit speciale i forhold til at undgå, at mine forforståelser kom til at overskygge interviewdesignet eller interaktionen med deltagerne.

På trods af denne bevidsthed kan jeg ikke udelukke, at nogle nuancer forblev uudforskede under interviewet. Som hermeneutikken og fænomenologien har vist gennem deres filosofier, er det erkendende subjekt altid præget af fordomme, forforståelser og egne præferencer (Rasmussen, 2011). Nogle af de nuancer der i denne sammenhæng forblev uddybet i begrænset omfang, relaterer sig til deltagernes somaliske og muslimske baggrund, herunder betydningen af at gå i koranskole og deltagernes forhold til klanidentitet. Sidstnævnte er særlig relevant, da det i interviewene fremgik, at nogle af deres familier havde været forfulgt som følge af klanbaserede konflikter i Somalia (Bilag 5; Bilag 6). Retrospektivt er jeg bevidst om at disse aspekter fremstod som gensidig og kulturel indlejret viden, hvorfor jeg undlod at stille uddybende spørgsmål.

Jeg vil mene, at specialets grundlæggende mål er opfyldt, men der er stadig nogle begrænsninger, som muligvis kan påvirke specialets konklusioner. Først og fremmest var rekrutteringen af deltagere udfordrende, særligt i forhold til at finde personer med konkrete oplevelser af at være påvirket af deres forældres traumer. På trods af at jeg tidligt i forløbet lagde et rekrutteringsopslag ud på Facebook (Bilag 7) med henblik på at finde deltagere specialet, modtog jeg kun én henvendelse over flere uger. På grund af tidspres valgte jeg derfor at benytte mig af snowbal sampling, hvilket resulterede i rekrutteringen af yderligere to deltagere. Det betød imidlertid, at jeg sent i forløbet fik de to sidste deltagere, og at jeg ikke kunne sikre en vis homogenitet i forhold til deres oplevelser med transgenerationelle traume. Denne begrænsning blev allerede tydelig, da en af deltagerne erkendte, at hun ikke oplevede, at forældrens traumer havde indflydelse på hende. Som konsekvens gav hun primært detaljerede beskrivelser af, hvordan hendes mors mulige traumer prægede morens og familiens hverdag (Bilag 5).

I betragtning af mit udbytte ved snowball sampling, kunne det have været fordelagtigt at rekruttere deltagere ved brug af denne sampling metoden tidligere i processen for at sikre en større homogenitet. De definerende karakteristikker for homogenitet i IPA-sampling er, at alle deltagere har direkte oplevelser med det givne fænomen af interesse og kan sørge for detaljerede fortællinger om deres oplevelser. Dette giver adgang til dybdegående analyser og delte temaer på tværs af interviewene samtidig med, at de individuelle variationer anerkendes (Larkin et al., 2006). Selvom alle deltagere var demografisk ensartede med hensyn til køn, alder og fælles oprindelse fra Mogadishu, var særlig kønsmæssig homogenitet ikke et eksplicit mål. Rekrutteringen fokuserede udelukkende på andengenerationssomalier, der har vokset op med forældre, som er flygtet fra Somalia. Alligevel tegner der sig kønsspecifikke nuancer i deres fortællinger, hvoriblandt Ramla beskriver, at somaliske piger oplever mere pres fra forældre om at opnå succes i samfundet end somaliske drenge (Bilag 5, ll. 1835-1836). Dette antyder, at der eksisterer særlige forventninger til piger og drenges roller. Derfor kunne det være interessant at undersøge om samme mønster gør sig gældende i oplevelsen hos somaliske mænd, der er født og opvokset i Danmark.

Perspektivering

I forlængelse af de metodiske begrænsninger i foregående afsnit og resultaterne præsenteret i analysen og diskussion, forsøger dette afsnit at komme med bud på centrale udviklingsmuligheder til fremtidig forskning og kliniske implikationer. På baggrund af mine udfordringer med at rekruttere deltagere i min indledende søgen gennem Facebook, har jeg erfaret vigtigheden af at rekruttere deltagere, som med sikkerhed kan fortælle om konkrete oplevelser med, at forældrenes traumer har haft indflydelse på dem i en eller anden grad. Hvis jeg skulle udføre denne undersøgelse igen, vil jeg derfor gøre brug af snowball sampling tidligere i forløbet for at sikre homogenitet og undersøgelsens overførbarhed til lignende kontekster. Som det fremgår af afsnittet om de metodiske begrænsninger, ville det være frugtbart for fremtidig forskning at inkludere mandlige deltagere. Mine resultater indikerer differentierede forventninger til kønsroller inden for den somaliske diaspora, som muligvis kan påvirke, hvordan mandlige andengenerationssomalier håndterer og reagerer på deres forældres

traumefortællinger og opdragelse. Ved at inddrage mænd kan man undersøge om de samme mønstre, som gælder for kvinder, også gør sig gældende hos mænd, og dermed opnå en mere nuanceret forståelse. På baggrund af litteraturgennemgang er dette emne stadig et relativt uudforsket område, særligt hvad angår kvalitative studier og denne målgruppe. Fremtidig forskning bør derfor undersøge dette nærmere med henblik på at identificere flere mønstre og opnå viden om eventuelle forebyggende indsatser.

Derudover peger de kliniske implikationer af specialets kvalitative fund på praksisnære refleksioner over mødet med etniske minoritetsunge i terapeutisk praksis og forebyggelse af traumeoverførsel mellem forældre og barn. Både Ramla og Ayaans oplevelse af, at deltagelse i somaliske fællesskaber er styrkende og meningsgivende, giver anledning til at diskutere betydningen af kollektive netværk for forebyggelse af TGT. Mine kliniske refleksioner er også inspireret af Miller og Rasco (2004), der argumenter for, at flygtninge opnår et bedre udbytte af mentalhelbredstjenester i Vesten, hvis der fokuseres på at ændre forholdet mellem individer og deres miljø. Modsat interventioner på individniveau, foreslår de indsatser i eksisterende fællesskabsmiljøer og aktiviteter, hvor der tages hensyn til lokale værdier og overbevisninger (Miller & Rasco, 2004). Dette kalder på kulturelt tilpassede interventioner, hvorved individer der søger hjælp ikke blot henvises til at opsøge fællesskaber, men støttes i at skabe rammer for tilgængelige og meningsfulde grupper. Saleh & Im (2024) opfatter målet med sådanne samfundsbaseede interventioner at reducere social isolation, styrke sociale netværk og fremme kollektiv heling. Mine fund belyser primært indflydelsen af traumer på flygtninge og efterkommere i tre kontekster, før, under og efter migration. Fundene peger på vigtigheden af en dybere forståelse af kontekstuelle, strukturelle og individuelle faktorer, der kan bidrage til manglende forældreressourcer eller intergenerationelle konflikter blandt forældre og børn i somaliske familier.

Konklusion

Specialets empiriske undersøgelse viser, at de deltagende andengenerationssomalier fra Danmark oplever en kompleks vekselvirkning mellem

deres forældres traumefortællinger, dagligdagens betydningslag og deres egen kulturelle identifikation. Deltagernes fortællinger viser, at forældrenes traumeerfaringer ikke opleves som direkte skadelige, men i højere grad medierende for en øget nysgerrighed blandt deltagerne, øget ansvarsfølelse, intergenerationelle konflikter mellem forældre og barn samt uklare tilhørsforhold. Dette kom blandt andet til udtryk gennem familiedynamikker, uhensigtsmæssige reaktionsmønstre, forældres ufølsomme fremtræden, streng opdragelsesstil, øget ansvarspålægning i familielivet og oplevet kulturel tabuisering og tavshed omkring Somalias borgerkrig og flugt. Selvom forældrenes kommunikationsstil ofte var præget af tilbageholdenhed eller sporadisk åbenhed, har deltagerne gennem egen nysgerrighed og sociale praksisser udviklet indsigt i forældrenes oplevelser og samtidig konstrueret egne former for tilhørsforhold og identitet mellem to kulturer.

Disse fund berører direkte problemformuleringen ved at vise, hvordan det opleves at vokse op med forældre, der har været udsat for alvorlige traumer, og hvordan disse traumer kommer til udtryk i deres fortællinger. Specialet baserer sig på en hermeneutisk-fænomenologisk videnskabsteoretisk ramme og IPA, som har informeret analysen af de semistrukturerede interviews. Fundene understøtter den eksisterende forskning ved at demonstrere, hvordan kulturelle og individuelle mekanismer såsom nedsat emotionel tilgængelighed, nedsat familiefunktion, usikker tilknytning og postmigratoriske stressorer spiller en central rolle i deltagerne oplevelser af traumeoverførsel. Modsat eksisterende empirisk forskning har dette speciale ikke haft til formål at bekræfte sammenhængen mellem forældrenes traumeeksponering samt traumefølger og børnenes sårbarhed for psykiatriske diagnoser eller nedsatte psykosociale trivsel. Det har nærmere været sigtet at udforske deltagerne subjektive oplevelser af at være påvirket af forældrenes traumer, og hvordan dette manifesterer sig i deres liv.

De metodiske styrker for dette speciale indebærer muligheden for dybdegående indblik i den enkelte deltagers unikke livserfaringer, sensitivitet over for kulturel kontekst og mulighed for at få adgang til deres førereflekterede erfaringsverdener. De metodiske begrænsninger omfatter udfordringer i rekrutteringsprocessen, som sætter spørgsmålstegn ved deltagerne homogenitet. Derfor forslås det i fremtidig forskning at være opmærksom på, at deltagerne har konkrete oplevelser med det givne fænomen, som i dette tilfælde er TGT. I lyset af

deltagernes udtalelser fremtrådte et gennemgående tema om differentierede forventninger til piger og drenge blandt somaliske familier, hvilket kunne være interessant at undersøge i forhold til kønsforskelle i sårbarheden for TGT. Afslutningsvis peger fundene og eksisterende forskning på et behov for at udvikle kulturel tilpassede interventioner med fokus på opbakning af fællesskaber og netværk, der skaber mening samt forebygger TGT.

Referenceliste

- Ancharoff R. Michelle, Monroe F. James, Fisher Lisa. (1998). The Legacy of Combat Trauma: Clinician Implications of Intergenerational Transmission. In Y. Danieli (Ed.), *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma* (s. 257–279). Springer.
- Andrzejewski, W., B. & Lewis, M., I. (1964). Characteristics of Somali Verse and Biographical Notes on Poets. In Andrzejewski, W., B. & Lewis, M., I (Ed.), *Somali Poetry An Introduction* (s. 42–59). Oxford at the Clarendon press.
- Ashworth, P. (2003). The origins of qualitative psychology. In J. Smith A. (Ed.), *Qualitative Psychology A Practical Guide to Research Methods* (s. 4–25). Sage Publications.
- Bakaari, F., & Escandell, X. (2022). Ambivalent returns: Dhaqan celis and counter-diasporic migration among second-generation Somalis. *Global Networks*, 22(1), 51–64.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34.
- Bokore, N. (2018). Historical Trauma, Resettlement, and Intervention Strategies: An Analysis of Somali-Canadian's Experiences. *International Migration*, 56(2)
- Brian, T., & Laczko, F. (2014). Migrant Deaths: An International Overview. *Fatal Journeys*, 15

-
- Cassanelli, L., V. (1982a). The societal and historiographical background. In L. Cassanelli V (Ed.), *The shaping of Somali Society Reconstructing the history of pastoral people 1600-1900* (s. 9–38). University of Pennsylvania press.
- Cassanelli, L., V. (1982b). Toward a regional approach to Somalia pastoral history. In L. Cassanelli V (Ed.), *The shaping of Somali Society Reconstructing the history of pastoral people 1600-1900* (s. 38–84). University of Pennsylvania press.
- Danieli, Y. (1998). The Role of Dependency and Colonialism in Generating Trauma in First Nations Citizens. In Y. Danieli (Ed.), *International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma* (s. 355–373). Springer.
- Dalgaard, N. T., & Montgomery, E. (2017). The transgenerational transmission of refugee trauma: family functioning and children's psychosocial adjustment. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 13(3), 289–301. 10.1108/IJMHSC-06-2016-0024
- Dalgaard, N. T., Todd, B. K., Daniel, S. I. F., & Montgomery, E. (2016). The transmission of trauma in refugee families: associations between intra-family trauma communication style, children's attachment security and psychosocial adjustment. *Attachment & Human Development*, 18(1), 69–89. 10.1080/14616734.2015.1113305
- Dass-Brailsford, P. (2007). *A practical approach to trauma: Empowering interventions*. Sage.
- Demuth, C. (2018). Generalization from single cases and the concept of double dialogicality. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 52(1), 77–93.

Dansk Psykolog Forening. (n.d.). *Etik i psykologfaget*. <https://www.dp.dk/fag-og-politik/fag/etik-i-psykologifaget/>

Eisenbruch, M., de Jong, J. T. V. M., & van de Put, W. (2004). Bringing order out of chaos: A culturally competent approach to managing the problems of refugees and victims of organized violence. *Journal of Traumatic Stress*, 17(2), 123–131. 10.1023/B:JOTS.0000022618.65406.e8

Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *The Lancet (British Edition)*, 365(9467), 1309–1314. 10.1016/S0140-6736(05)61027-6

Ferriss, S. S., & Forrest-Bank, S. (2018). Perspectives of Somali Refugees on Post-traumatic Growth after Resettlement. *Journal of Refugee Studies.*, 31(4), 626–646. <https://doi.org/10.1093/jrs/fey006>

Hargreaves, S. (2002). A body of evidence: torture among asylum seekers to the West. *The Lancet (British Edition)*, 359(9308), 793–794. 10.1016/S0140-6736(02)07888-1

Hervik, P. (2002). *Mediernes Muslimer: En antropologisk undersøgelse af mediernes dækning af religioner i Danmark*. Nævnet for etnisk ligestilling Copenhagen.

Jaranson, J. M., Butcher, J., Halcon, L., Johnson, D. R., & et al. (2004). Somali and Oromo Refugees: Correlates of Torture and Trauma History. *American Journal of Public Health*, 94(4) <https://doi.org/10.2105/AJPH.94.4.591>

-
- Jorgenson, K. C., & Nilsson, J. E. (2021). The Relationship Among Trauma, Acculturation, and Mental Health Symptoms in Somali Refugees. *The Counseling Psychologist*, 49(2), 196–232. 10.1177/0011000020968548
- Jucovy, M. E. (1985). Telling the Holocaust story: A link between the generations. *Psychoanalytic Inquiry*, 5(1), 31–49.
- Jucovy, M. E. (1992). Psychoanalytic contributions to Holocaust studies. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 73(2), 267.
- Kellerman, N. P. (2001). Psychopathology in children of Holocaust survivors: A review of the research literature. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 38(1), 36–46.
- Kestenberg, J. S. (1980). Psychoanalyses of Children of Survivors From the Holocaust: Case Presentations and Assessment. *J Am Psychoanal Assoc*, 28(4), 775–804. 10.1177/000306518002800402
- Kleist, N. (2002). Når hjemme er mere end et sted - Møder med Danmark blandt somaliere i diaspora. *Kvinder, Køn & Forskning*, (2)
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). Etiske spørgsmål i forbindelse med interview. In S. & B. Kvale Svend (Ed.), *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (s. 105–123). Hans Reitzel.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). Karakteristik af kvalitative forskningsinterview. In K. & B. Steinar Svend (Ed.), *Interview - Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (s. 45–75). Hans Reitzels Forlag.

-
- kin, M., Watts, S., & Clifton, E. (2006). Giving voice and making sense in interpretative phenomenological analysis. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 102–120. 10.1191/1478088706qp062oa
- Lohmann, J. C., & Sonne, C. (2022). Traumer og psykiske lidelser hos nyankomne flygtninge. *Ugeskr Læger*, 184, V205115.
- Major, E. F. (1996). The impact of the Holocaust on the second generation: Norwegian Jewish Holocaust survivors and their children. *Journal of Traumatic Stress*, 9, 441–454.
- Matthiesen, N. C. L. (2016). Understanding silence: an investigation of the processes of silencing in parent–teacher conferences with Somali diaspora parents in Danish public schools. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 29(3), 320–337.
- Miller, K. E., & Rasco, L. M. (2004). An ecological framework for addressing the mental health needs of refugee communities. *The mental health of refugees* (s. 13–76). Routledge.
- Mukhtar, M. H. (2003). *Historical dictionary of Somalia, new edition*. The Rowman & Littlefield Publishing Group.
- Pietkiewicz, I., & Smith, J. A. (2014). A practical guide to using interpretative phenomenological analysis in qualitative research psychology. *Psychological Journal*, 20(1), 7–14.
- Polkinghorne, D. E. (2013). Psychology and phenomenological research. *Existential-Phenomenological Perspectives in Psychology: Exploring the Breadth of Human Experience*, 41.
-

-
- Putman Briton, D., & Noor, M. C. (1993). The Somalis. Their history and culture. *CAL Refugee Fact Sheet*,
- Rasmussen, J. (2011). Sociologisk subjektteori og socialkonstruktivisme. I & Karpatschhof, Benny & B. Katzenelson (Red.), *Klassisk og Moderne Psykologisk Teori* (s. 393–412). Forfatterne og Hans Reitzels Forlag.
- Saleh, M., & Im, H.(2024). Marginalization as Traumatization: Developmentally Based Trauma Framework for Intergenerational Transmission of Trauma in Somali Refugees. *Intergenerational Trauma in Refugee Communities* (s. 124–145). Routledge.
- Schubert, C. C., & Punamäki, R. (2011). Mental health among torture survivors: cultural background, refugee status and gender. *Nordic Journal of Psychiatry*, 65(3), 175–182.
- Skaksen, Rose, Jan & Jensen, Bent. (2024). *Hvad ved vi om indvandring og integration*. Gyldendal & ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.
- Smith A. Jonathan & Osborn, M. (2024). Interpretive Phenomenological Analysis. In Smith A. Jonathan & nbsp (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (s. 25–53). Sage.
- Sullivan, Cath., Gibson, Stephen., & Riley, Sarah. (2012). Introduction and aims of the book. In Sullivan, Cath., Gibson, Stephen., & Riley, Sarah (Ed.), *Doing Your Qualitative Psychology Project* (s. 1–22). SAGE Publications Ltd.
- Sullivan, C., & Riley, S. (2012). Planning and ethics. In C. Sullivan, S. Gibson, S. Riley (Eds.) *Planning and ethics* (pp. 37-64). SAGE Publications Ltd,
<https://doi.org/10.4135/9781473914209.n3>
-

-
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2020). Kvalitet i kvalitative studier. In S. & T. Brinkmann L (Ed.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (s. 657–670). Hans Reitzels Forlag.
- Trossman, B. (1968). Adolescent Children of Concentration Camp Survivors. *Canadian Psychiatric Association Journal*, (13)(2): 121-123.
doi:[10.1177/070674376801300205](https://doi.org/10.1177/070674376801300205)
- United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). *The 1951 Refugee Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*.
UNHCR. <https://www.unhcr.org/media/1951-refugee-convention-and-1967-protocol-relating-status-refugees>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2000). The Rwandan genocide and its aftermath. I *The State of the World's Refugees 2000* (s. 245–275).
UNHCR. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/3ebf9bb8e.pdf>
- Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Sagi-Schwartz, A. (2003). Are children of Holocaust survivors less well-adapted? A meta-analytic investigation of secondary traumatization. *Journal of Traumatic Stress*, 16, 459–469.
- Valsiner, J. & Salvatore, S. (2012). *How Idiographic Science could create its own terminology*. In Salvatore S., Gennaro A. and Valsiner J.(Red.), *Making Sense of Infinite Uniqueness: The Emerging System of Idiographic Science* (s. 3-21). Emerald Publishing.
- World Health Organization. (2022). 6B40 Post traumatic stress disorder.
In *International statistical classification of diseases and related health*
-

problems (11th ed.). <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f505909942>

Wilson, B. K., Burnstan, A., Calderon, C., and, & Csordas, T. J. (2023). “Letting die” by design: Asylum seekers’ lived experience of postcolonial necropolitics. *Social Science & Medicine*, 320, 115714. 10.1016/j.socscimed.2023.115714

Yardley, L. (2017). Demonstrating the validity of qualitative research. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 295–296. 10.1080/17439760.2016.1262624

Yardley, L. (2024). Demonstrating Validity in Qualitative Research. In A. Smith Jonathan (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (s. 255–272). Sage.

Yehuda, R., & Lehrner, A. (2018). Intergenerational transmission of trauma effects: putative role of epigenetic mechanisms. *World Psychiatry*, 17(3), 243–257.

Yehuda, R., Schmeidler, J., Giller Jr, E. L., Siever, L. J., & Binder-Brynes, K. (1998). Relationship between posttraumatic stress disorder characteristics of Holocaust survivors and their adult offspring. *American Journal of Psychiatry*, 155(6), 841–843.

Zahavi, D. & Grünbaum, T.. (2011). Fænomenologisk psykologi – den filosofiske tradition. I B. & Karpatschof, & B. Katzenelson (Red.), *Klassisk og Moderne Psykologisk Teori* (s. 85–101). forfatterne og Hans Reitzels Forlag.